

Tio orsaker till att kristna skolor behövs

Sven Magnusson

Förord

De senaste åren har den politiska opinionen gentemot så kallade konfessionella skolor snabbt blivit alltmer aggressivt fördömande. Det började med ett uttalande av dåvarande gymnasieministern i juni 2016. Ett par månader senare avslöjades att en muslimsk skola delat upp flickor och pojkar på idrottslektionerna. Liberalerna gick ut och föreslog etableringsförbud för religiösa skolor. De fortsatte under vintern att upprepa sin nya ståndpunkt. Socialdemokraternas ledning föreslog i stället ett hårdare regelverk. Ett par veckor innan socialdemokraternas kongress våren 2017 kom nästa testballong. Tretton socialdemokrater krävde i en debattartikel totalförbud mot religiösa skolor. Partiledningen vidhöll dock sin åsikt. Några dagar innan kongressen kom så ett nytt medialt avslöjande. Samma muslimska friskola hade delat upp pojkar och flickor på skolbussen, vilket filmats med dold kamera. Plötsligt svängde socialdemokraternas partiledning och förordade i stället ett förbud mot alla religiösa inslag i alla skolor, vilket också blev kongressens beslut.

Vad var det alltså som hänt, som ledde till denna dramatiska omsvängning? En och samma muslimska skola hade delat upp flickor och pojkar, dels i idrottsundervisningen, och dels på skolbussen. Skolinspektionen hade godkänt uppdelningen på idrotten och har i sina uttalanden hittills inte velat fastslå att skolan gjort något formellt fel med bussuppdelningen heller. Två saker, som skett på en enda skola av det 70-tal konfessionella som finns i Sverige, och som dessutom tydligen inte formellt brutit mot något regelverk, har alltså tagits som intäkt för att kollektivt bestraffa alla konfessionella skolor.

Efter att ha skrivit flera debattartiklar och medverkat vid ett seminarium som Kristna Friskolerådet, tillsammans med Claphaminstitutet och Scandinavian Human Rights Lawyers, arrangerade i Riksdagshuset i november 2016, så kände jag en viss frustration över att hela tiden behöva försvara rätten till kristna skolor. Varför behöva försvara rätten till något som är bra för alla? tänkte jag. Där började de här tio punkterna, om varför Sverige ska ha kristna skolor, ta form. Punkterna är alltså inte skrivna utifrån kristen synvinkel eller utifrån kristna föräldrars perspektiv, utan från ett samhällsperspektiv: *På vilket sätt är det bra för samhället med kristna skolor?*

En del av punkterna är säkerligen relevanta också för skolor på annan religiös grund, men eftersom det är de kristna skolorna som jag själv är förtrogen med och kan svara för, är det dem som boken fokuserar på.

När jag arbetat med de här frågorna, har jag häpnat över hur dålig kunskapen är bland svenska politiker: om kristna skolor, om de internationella konventionerna om mänskliga rättigheter, om politisk [!] och religiös idétradition. Ändå sprider politiker och andra debattörer friskt tvärsäkra påståenden omkring sig. Vi förfasade oss i Sverige, med all rätt, över Trumpadministrationens "alternativa fakta" (som aktualiserades i samband med presidentinstallationen 2017), men skapar obekymrat våra egna sanningsbubblor. "Ta först bort bjälken ur ditt eget öga, innan du försöker ta bort flisan ur din broders", sa en gång en man som jag kunnat skriva ut namnet på, om det inte varit bannlyst i Sverige att hämta inspiration till det offentliga samtalet i religiösa skrifter.

Förhoppningsvis kan den här skriften ge mer fakta in i debatten. Den är givetvis en partsinlaga, men jag har varit mycket noga med att vara saklig och rättvisande i min beskrivning. Om någon tycker att jag misslyckats någonstans med det, så tar jag gärna emot synpunkterna, så jag kan rätta till eventuella misstag.

Jag menar att var och en av de tio punkterna ensam, är tillräckligt skäl till att vi ska ha kristna skolor. Läger man ihop punkterna, så blir det, ur samhällelig synpunkt, fullkomligt vansinnigt att försöka förbjuda kristna skolor.

Sven Magnusson

Innehåll

1. **Internationella konventioner fastslår rätten till religiösa skolor**..... 5
Konventioner om mänskliga rättigheter som Sverige undertecknat, såsom bland annat Barnkonventionen, Europakonventionen och EU:s rättighetsstadga, säkerställer rätten att driva utbildningsinstitutioner och att välja en utbildning för sina barn i enlighet med sin filosofiska och religiösa övertygelse.
2. **Ett samhälle utan alternativa skolor är ett farligt samhälle** 14
Det finns givetvis en orsak till att deklARATIONER om mänskliga rättigheter så kraftigt försvarar rätten till religiösa skolor. Både historien och samtiden visar med skrämmande tydlighet vilken utveckling som sker i samhällen som inte tillåter idémässig mångfald på utbildningsområdet.
3. **Kristendomens sociala patos**..... 18
Hela kristendomens historia har präglats av viljan att göra gott i samhället, att förbättra människors livsvillkor, inte minst inom vård, omsorg och utbildning. Detta är en kärna i den kristna övertygelsen, baserat på den kristna människosynen att varje människa är skapad och älskad av Gud.
4. **Sekularismens intolerans** 20
Det sekulära samhälle som i dag växer fram är ett intolerant samhälle. Sekularismen ger sken av att vara neutral, men skildrar religion som något avvikande och irrationellt. Undervisningen om religion i svenska skolor präglas tyvärr inte av saklighet och allsidighet, utan av fördomar och nedlåtande attityder.
5. **En aggressiv sekularism leder till extremism**..... 23
Länder som prövat en hård för sekularism, med försök att utestänga religion från det offentliga rummet, har skapat en ökad polarisering med växande extremism och utanförskap.
6. **Förtroendefull integration**..... 25
De kristna skolorna har lyckats utmärkt med att integrera invandrarelever i det svenska samhället. Detta beror på att skolornas religiösa grund och förhållningssätt till familjerna, har insett förtroende och möjliggjort en dialog.
7. **Bärare av värdegrunden** 29
Den värdegrund som fastslås i svensk läroplan bärs på ett särskilt sätt av de kristna skolorna, eftersom den har sin bakgrund i kristen tradition. De värden som alla svenska skolor är skyldiga att förmedla, genomsyrar de kristna skolorna.
8. **En tusenårig historia** 32
Kristna skolor har funnits i Sverige i nästan 1000 år. De är en självklar del av det svenska samhället och har alltid spelat en stor roll i fostrandet av aktiva samhällsmedborgare.
9. **Alla skolor är konfessionella**..... 36
Alla skolor är i grund och botten konfessionella. Det har aldrig någonsin, någonstans, funnits en skola som inte har någon sorts konfession i botten. Den svenska läroplanen inleds med flera konfessionella grundsatser.
10. **En plats för upprättelse** 38
Många elever som söker sig till kristna skolor har dåliga erfarenheter med sig från tidigare skolgång. De kristna skolorna är en fristad för dessa elever; en plats där de möts med respekt, så att de på nytt börjar tro på sig själva och sin förmåga. Detta gäller även högpresterande och särskilt begåvade elever.

1. Internationella konventioner fastslår rätten till religiösa skolor

Det finns en mängd internationella deklarerationer om mänskliga rättigheter, som Sverige förbundit sig att följa, och som fastslår rätten att driva utbildningsanstalter och föräldrars rätt att välja exempelvis kristna skolor. Här följer de viktigaste:

FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, artikel 26.3:

Rätten att välja utbildning för barnen tillkommer i första hand deras föräldrar.

Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen),

Artikel 14

Åtnjutandet av de fri- och rättigheter som anges i denna konvention skall säkerställas utan diskriminering på någon grund såsom kön, ras, hudfärg, språk, religion, politisk eller annan åsikt, nationellt eller socialt ursprung, tillhörighet till nationell minoritet, förmögenhet, börd eller ställning i övrigt.

första tilläggsprotokollet, artikel 2

Ingen får förvägras rätten till undervisning. Vid utövandet av den verksamhet som staten kan ta på sig i fråga om utbildning och undervisning skall staten respektera föräldrarnas rätt att tillförsäkra sina barn sådan utbildning och undervisning som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse.

Internationell konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, artikel 13.3-4

3. Konventionsstaterna åtar sig att respektera föräldrarnas, eller i förekommande fall förmyndarnas, frihet att välja andra skolor för sina barn än de som har inrättats av offentlig myndighet, om de följer det som staten kan ha föreskrivit eller antagit som minimistandard, samt deras frihet att trygga en religiös och moralisk uppfostran för sina barn som är förenlig med deras egen övertygelse.

4. Ingen bestämmelse i denna artikel skall tolkas som att den inskränker en fysisk eller juridisk persons rätt att grunda och driva utbildningsanstalter, under förutsättning att principerna i punkt 1 ovan respekteras och att utbildningen där är förenlig med den minimistandard som staten bestämt.

Europeiska Unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, artikel 14.3:

Friheten att inrätta undervisningsanstalter med iakttagande av de demokratiska principerna och föräldrars rätt att tillförsäkra sina barn sådan utbildning och undervisning som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa, filosofiska och pedagogiska övertygelse skall respekteras enligt de nationella lagar som reglerar utövandet av dessa rättigheter.

FN:s konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen), artikel 29.2:

Ingenting i denna artikel eller i artikel 28 får tolkas så att det medför inskränkning i den enskildes och organisationers rätt att inrätta och driva utbildningsanstalter, dock alltid under förutsättning att de i punkt 1 i denna artikel uppställda principerna iakttas och att kraven uppfylls på att undervisningen vid dessa anstalter skall stå i överensstämmelse med vad som från statens sida angivits som minimistandard.

Europakonventionen

Med jämna mellanrum höjs det röster som påpekar att Europakonventionen visserligen gör det omöjligt att förbjuda konfessionella skolor, men att den inte förpliktigar till att skolorna ska erhålla bidrag från staten.

Det är riktigt att staten inte är skyldig att ge bidrag till konfessionella skolor, men en viktig princip i konventionen är likabehandling. I Europakonventionens artikel 14 stadgas att "åtnjutandet av de fri- och rättigheter som anges i denna konvention skall säkerställas utan någon åtskillnad såsom på grund

av kön, ras, hudfärg, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationellt eller socialt ursprung, tillhörighet till nationell minoritet, förmögenhet, börd eller ställning i övrigt". Här fastställs alltså att de rättigheter konventionen anger, inte får tillämpas på ett diskriminerande sätt.

Konventionstexten talar om undervisning i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse. Att skilja ut enbart den religiösa övertygelsen innebär en diskriminering. De flesta val av skola, särskilt fristående, görs utifrån en filosofisk övertygelse. Detta är tydligast i fråga om skolor med speciell pedagogik (EU-stadgan nämner för tydlighets skull också pedagogisk övertygelse, förutom religiös och filosofisk), men är aktuellt också vid val av en speciell profil, som till exempel idrott eller musik. Att säga att staten bekostar utbildningen om valet görs utifrån filosofisk övertygelse, men inte efter religiös, innebär en allvarlig diskriminering.

I en debattartikel¹ i Dagens Nyheter påstod tretton socialdemokratiska politiker att Europakonventionens krav kan uppfyllas genom att religiösa samfund på kvällar och helger kan ge undervisning i den egna tron. Det stämmer inte. Konventionstexten talar om att staten ska respektera föräldrars rätt att välja alternativ "vid utövandet av den verksamhet som staten kan ta på sig i fråga om utbildning och undervisning". Det handlar alltså inte om söndagsskola eller andra fritidsverksamheter på kvällar och helger, utan om reglering av den skolverksamhet staten normalt organiserar. Vad skulle det annars varit för ett samhälle konventionen riktat sig till, om det skulle varit nödvändigt att klargöra att föräldrar får lov att undervisa sina egna barn om religion på fritiden?

Barnkonventionen

Ett påstående som dyker upp ibland i debatten är att barnkonventionen skulle stå i motsats till övriga konventioner. Med det vill man säga att det skulle föreligga en konflikt mellan föräldrarätt och barnets rätt. Om man verkligen läser barnkonventionen är det svårt att se denna konflikt. Låt oss se på vad det faktiskt står:

För det första placerar barnkonventionen barnet i familjen, som dess självklara miljö. Familjen beskrivs som den grundläggande enheten i samhället och som den naturliga miljön för barnens utveckling och välfärd.

Jag tror att de som läser in motsättningar i barnkonventionen gör det utifrån en föreställning att staten per definition är god och en garant för medborgarnas välbefinnande, medan många föräldrar är inskränkta och inte förstår sina barns bästa. I själva verket är konventionerna tillkomna framför allt för att skydda den enskilda medborgaren och familjen mot övergrepp från statens sida. I länder där man har färskare erfarenheter av totalitära regimer är det perspektivet självklart, men även vårt land har egentligen en hel del på sitt samvete i form av övergrepp från statsmakten, såsom åsiktsregistrering och tvångssteriliseringar. Ändå är det många som vill att staten ska "befria" barnen från deras föräldrars val. Barnkonventionen ser inte föräldern som ett problem, utan som barnets främsta resurs. Staten ska respektera föräldrars ansvar, rättigheter och skyldigheter att ge barnet ledning när det utövar sin rätt. (artikel 5, samt 14.2)

Barnkonventionen slår också fast att föräldrarna har huvudansvaret för barnets uppfostran och utveckling, och att staten ska ge föräldrarna lämpligt bistånd då de fullgör sitt ansvar. (artikel 18.1,2)

Dessutom lyfter Barnkonventionen fram att ett av syftena med barnets utbildning är att det ska utveckla respekt för sina föräldrar, för sin kulturella identitet och för kulturer som skiljer sig från den egna. En förutsättning för att kunna respektera det som är annorlunda är att ha en trygg egen kulturell identitet.

I barnkonventionen fastslås barnets rättighet till yttrandefrihet, tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Barnets åsikter i frågor som rör det själv ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. (artikel 12.1, 13.1, 14.1)

Det är möjligt att detta som av en del uppfattas som i konflikt med föräldrarnas rätt och skyldighet att fatta beslut som rör barnet. Att framhäva en sådan konflikt bygger på ett ideologiskt ställningstagande. I stället för att se familjen som en enhet, med barn och förälder, så konstrueras en konflikt mellan barnens och föräldrarnas intressen. Relationen förälder – barn ses som en maktkamp, där barnet som den förtryckta parten behöver skydd mot den auktoritära föräldern.

I själva verket finns ingenting av detta tänkesätt i Barnkonventionen. Konventionen har en mycket positiv syn på familjen och på föräldrarnas roll för barnets utveckling. Artikel 14.1, om barnets rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet, följs direkt av fastställandet att staten skall respektera föräldrarnas rättigheter och skyldigheter att ge barnet ledning då det utövar sin rätt (artikel 14.2) Föräldern ses alltså som garanten för att barnets rättigheter tillgodoses. Värnandet om barnets rättigheter är i första hand för att skydda det mot en klåfingrig stat, som fattar beslut om barnet, eftersom myndigheten anser sig veta bäst själv. Konventionens syfte är främst att reglera staten, inte familjen. Det är först när barnet utsätts för övergrepp och vanvård, som staten har skyldighet att sätta sig över familjen. (se artikel 9, 19 och 20)

Det finns miljöer, och inte minst religiösa sådana, där barn riskerar att fara illa. Därför behöver det finnas ett tydligt regelverk och ett fungerande kontrollsystem för skolor. Händelsen med en muslimsk skola, som delat upp pojkar och flickor i idrottsundervisningen och på skolbussen, förefaller till exempel vara en indikation på ett otydligt regelverk, snarare än bristande kontroll. Det är ohederligt att, som många politiker gör, koppla religiösa skolor till hedersförtryck och extremism. I Göteborgs-Postens gigantiska kartläggning² av 527 barn och ungdomar som tvångsomhändertagits kopplat till hedersförtryck de senaste åren, så framträder i stället en bild av att det skrämmande ofta är kommunala skolor och socialtjänst som misslyckats med att skydda de unga. Kan det rent av vara så att det är bättre med muslimska skolor, som, samtidigt som de är öppna för statlig granskning, når fram till invandrarföräldrarna, än med de kommunala skolor som misslyckas med detta?

Kristna Friskolerådet har som motto "För en skola med allsidighet, saklighet och respekt för den personliga integriteten". Jag vågar påstå, att de kristna skolorna i hela Norden starkt betonar respekten för den enskilda elevens integritet. Carsten Hjorth Pedersens bok "Påverkan med respekt"³ har varit en viktig inspirationskälla för skolornas arbete med detta. Hjorth Pedersen skriver i en annan av sina böcker, "Respekt!", följande:

"De flesta pedagogiska tänkare i dag har också lämnat tanken på neutral uppfostran. Det ser ut att vara mycket mer realistiskt och konstruktivt, att ta sin utgångspunkt i att påverkan är en uppenbar nödvändighet, för att barnet över huvud taget ska bli självständigt. Detta kallas 'den pedagogiska paradoxen', det vill säga förhållandet att vi måste utgå från barnets osjälvständighet – och därför uppfostra, undervisa och påverka det – för att främja barnets självständighet och frigörelse. Barn är, så att säga, tvungna att ha något fast att förhålla sig till; något som de, om inte annat, kan ta avstånd från.

Men för att det ska kunna lyckas, är det avgörande, att påverkan sker i frihet och med respekt för barnet. Även små barn ska ha en grad av frihet. Och det är oerhört viktigt, att denna överlämning till barnet sker successivt, genom att barnet i ständigt ökande grad kan ta till vara och förverkliga den rättighet, som det har vid varje tidpunkt i sitt liv. Men ansvarsöverlåtandet ska alltså alltid ske i förhållande till barnets ålder och mognad."⁴

Hjorth Pedersens resonemang ligger helt i linje med Barnkonventionens beskrivning.

Barnkonventionen slår fast (artikel 29.2) att den inte får tolkas som en inskränkning i enskildas och organisationers rätt att driva utbildningsanstalter, under förutsättning att principerna i punkt 29.1 iakttas. Staten har också möjlighet att fastställa en minimistandard för sådana anstalter. I Sverige har denna så kallade minimistandard utvidgats allt mer, så att i dag i princip samma regler gäller för kommunala och fristående skolor, vilket stämmer dåligt med konventionens intention.

Sammantaget är det en gåta hur man kan använda barnkonventionen som argument mot konfessionella skolor. Barnkonventionen tydliggör att det är föräldrarna som har huvudansvaret för barnets fostran och utveckling, och inte staten. De som är emot konfessionella skolor, kan inte hänvisa till konventioner om mänskliga rättigheter som stöd för sin åsikt. Tvärtom, så fastslår konventionerna rätten till utbildning och undervisning i överensstämmelse med föräldrarnas övertygelse. Det vore hederligare av dem som vill stoppa religiösa skolor att erkänna att de inte står bakom vare sig *Barnkonventionen*, *Europakonventionen* eller *FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna*.

Europadomstolens praxis

Europadomstolen prövar klagomål om kränkningar mot Europakonventionen. Domstolens beslut är därför vägledande för hur Europakonventionen ska tolkas. Genom åren har Europadomstolens domar konsekvent klargjort rätten att driva skolor på religiös grund och att välja skola för sina barn i enlighet med sin övertygelse.

Nu har dock företrädare för den svenska regeringen flera gånger under år 2018 hänvisat till vad de kallar ny praxis hos Europadomstolen, som grund för sina påståenden att Europakonventionen kan omtolkas till att medge ett förbud mot konfessionella skolor. Det mål de syftar på är *OSMANOĞLU och KOCABAŞ v. SCHWEIZ* (29086/12).

Målets bakgrund

Målet gällde en muslimsk familj, bosatt i Basel, som begärt att deras döttrar ska befrias från skolans könsgemensamma simundervisning, med hänvisning till Europakonventionens § 9 om religionsfrihet.

Myndigheterna nekade detta, med hänvisning till att befrielse från simundervisning endast ges till elever som nått puberteten. (punkt 9 och 17 i domen)

Tilläggas bör att kantonen Basel har ett, efter svenska mått, synnerligen generöst regelverk vad gäller tillmötesgående av föräldrars religiösa övertygelser. I kantonens rekommendation till skolorna sägs att befrielse från simlektioner endast kan ges till elever som nått puberteten och att all idrottsundervisning är könsuppdelad från årskurs 6. Det sägs särskilt, av hänsyn till islams moraluppfattning, att elever ska ha möjlighet att täcka sina kroppar om föräldrarna så önskar, kunna byta om och duscha enskilt eller enbart med elever av samma kön, och, så långt det är möjligt, undervisas av lärare av samma kön. (punkt 27)

Vad prövas?

Eftersom Schweiz inte undertecknat Europakonventionens första tilläggsprotokoll (med skrivningen att staten ska respektera föräldrars rätt att välja utbildning och undervisning för sina barn i enlighet med deras religiösa och filosofiska övertygelse), prövades inte detta. (punkt 35) Domstolen förde dock ett visst resonemang också kring den paragrafen, vilket jag återkommer till.

Familjen klagade därför endast utifrån § 9 i konventionen. Europadomstolen prövade om de schweiziska myndigheternas beslut faller inom ramen för de begränsningar av religionsfriheten som anges i § 9.2, dvs. om de anges i lag och är nödvändiga i ett demokratiskt samhälle, utifrån föreskrivna syften.

Anges i lag

Europadomstolen konstaterade att kantonen Basels skollag anger att idrottsämnet är obligatoriskt och att simning är en del av detta obligatoriska ämne. Lagen säger också att pojkar och flickor, i princip, ska undervisas gemensamt i de lägre skolåldrarna. Domstolen fastslog att myndigheternas beslut att neka befrielse från simundervisningen har en tillräcklig laglig grund. (punkt 53)

Legitimt syfte

Europadomstolen meddelade att den delar regeringens syn att den bestridda åtgärden syftade till integrering av barn från andra kulturer och religioner, liksom till ett väl fungerande utbildningssystem,

överensstämmelse med obligatorisk skolgång och jämställdhet mellan könen. Åtgärden avsåg särskilt att skydda utländska barn från varje form av social uteslutning. Domstolen förklarade sig vara beredd att acceptera att dessa faktorer kan kopplas till skyddandet av andras rättigheter och friheter eller skyddandet av allmän ordning inom innebörden av artikel 9 § 2 i Europakonventionen. (punkt 64)

Nödvärdigt i ett demokratiskt samhälle

Domstolen slog fast att pluralism, tolerans och vidsynthet är kännetecknande för ett demokratiskt samhälle. Även om individuella intressen ibland måste underordnas en grupps intressen, innebär inte demokrati att majoritetens syn alltid ska råda: en balans måste uppnås som säkerställer en rättvis behandling av människor ur minoriteter och som undviker varje form av missbruk av en dominerande ställning. (punkt 84)

Dessutom konstaterade domstolen att utifrån Europakonventionens artikel 9 § 2 måste varje inskränkande som görs av religionsfriheten vara nödvändig för ett demokratiskt samhälle. (punkt 85)

Vidare betonade domstolen "konventionsmekanismens stödjande roll". (punkt 87) Man betonade att nationella myndigheter i princip är bättre lämpade än en internationell domstol för att bedöma lokala behov och förhållanden. I frågor om övergripande policy, bör den nationella policyskaparens roll ges särskild tyngd, speciellt i frågor som berör relationen mellan staten och religioner.

Men det nationella bedömningsutrymmet, konstaterade domstolen, går hand i hand med en europeisk övervakning som omfattar både lagen och besluten där den tillämpas. (punkt 89) Europadomstolens uppgift är att avgöra om de åtgärder som tas på nationell nivå är försvarbara, principiellt och proportionellt. I domen sägs att för att kunna avgöra hur stort bedömningsutrymmet är i det aktuella fallet, måste Domstolen ta med i beräkningen vad som står på spel, nämligen behovet att bevara verklig religiös pluralism, som är livsavgörande för att ett demokratiskt samhälle ska överleva.

I domen konstateras sedan att Schweiz inte undertecknat första tilläggsprotokollet till Europakonventionen, och att överklagan därför vilar på artikel 9 i konventionen. Därför är det principerna i den artikeln som domstolen är anmodad att tillämpa. För fullständighetens skull ansåg Domstolen det ändå lämpligt att sammanfatta de relevanta principer som är tillämpbara under artikel 2 i första tilläggsprotokollet. (punkt 90)

Ingen får förvägras rätten till undervisning. Vid utövandet av den verksamhet som staten kan ta på sig i fråga om utbildning och undervisning skall staten respektera föräldrarnas rätt att tillförsäkra sina barn sådan utbildning och undervisning som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse.

(Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, första tilläggsprotokollet, artikel 2)

Domstolen tydliggjorde att första meningen i artikel 2 fastslår att alla har rätt till utbildning. Rättigheten i den andra meningen är ett komplement till rätten till utbildning. Föräldrar är i första hand ansvariga för sina barns utbildning och undervisning; det är i fullgörande av denna skyldighet som föräldrar kan begära att staten ska respektera deras religiösa och filosofiska övertygelser. Den andra meningen syftar enligt domstolen till att säkerställa möjligheten till pluralism inom utbildning, vilket är absolut nödvändigt för bevarandet av det "demokratiska samhället", som det uppfattas av konventionen. Det innebär att staten måste se till att information som ingår i läroplanen förmedlas på ett objektiva, kritiskt och pluralistiskt sätt. Staten är förbjuden att ägna sig åt indoktrinering som skulle kunna anses som icke respekterande föräldrars religiösa och filosofiska övertygelser. (punkt 91)

Ordet respektera i artikel 2 innebär enligt domstolen något mer än "erkänna" eller "ta i beräkning"; förutom en främst negativ förpliktelse (att staten inte får indoktrinera), innebär det också någon positiv skyldighet från statens sida (att underlätta för alternativ). (punkt 92) Men kraven utifrån begreppet "respekt" innebär ändå att staten har ett stort bedömningsutrymme i att avgöra de steg som ska tas för

att säkerställa överensstämmelse med konventionen med tillbörlig hänsyn till samhällets och individers behov och resurser. Artikel 2 kan inte tolkas som att föräldrar kan kräva att staten ska tillhandahålla en särskild form av undervisning. (punkt 92)

Domstolen konstaterade sedan på nytt att dess uppgift var att undersöka om myndigheternas nekande att medge befrielse från könsgemensamma simlektioner var nödvändigt i ett demokratiskt samhälle, och i synnerhet om beslutet stod i proportion till samma myndigheters målsättning. I bedömningen tar Domstolen i beaktande att staterna åtnjuter ett avsevärt bedömningsutrymme i frågor som rör relationen mellan staten och religioner, speciellt inom området undervisning och statlig utbildning.

Medan staterna måste säkerställa att information eller kunskap som ingår i läroplanen förmedlas på ett objektivt, kritiskt och pluralistiskt sätt, och måste avhålla sig från att bedriva indoktrinering, är de dock fria att utforma sina läroplaner i enlighet med sina behov och traditioner. Även om det är föräldrarna som har huvudansvaret för sina barns utbildning, kan de dock inte, med hänvisning till konventionen, kräva att staten ska tillhandahålla en särskild form av undervisning eller organisera lektioner på ett särskilt sätt. Dessa principer är enligt Domstolen ännu mer tillämpliga på det aktuella fallet, eftersom det framförts mot Schweiz, som inte undertecknat första tilläggsprotokollet och därför inte är bundet av artikel 2 i fördraget, och där den federala strukturen tillerkänner stor makt till kantonerna och kommunerna vad gäller organisation och planering av skolans läroplaner. (punkt 95)

Med detta sagt, deklarerade Domstolen att den håller med regeringens argument att skolan spelar en särskild roll i den sociala integrationsprocessen och att denna är ännu mer avgörande när det handlar om barn med utländsk härkomst. (punkt 96) Domstolen ansåg att barnens intresse av en fullständig utbildning, vilket underlättar deras framgångsrika sociala integrering, hade företräde framför föräldrarnas önskan att få sina döttrar befriade från könsgemensamma simlektioner. (punkt 97)

Domstolen ansåg också att idrottsundervisning, där simundervisning är en integrerad del, är av speciell betydelse för barnens utveckling och hälsa. Den menade också att ett barns intresse av att delta i dessa lektioner inte endast låg i att lära sig simma och få fysisk träning, utan framför allt i att delta i aktiviteten tillsammans med andra elever, utan undantagande på grund av barnets ursprung eller föräldrarnas religiösa eller filosofiska övertygelse. (punkt 98)

Domstolen noterade att myndigheterna, i det aktuella fallet, erbjöd familjen mycket flexibla lösningar, som att döttrarna fick lov att, bland andra eftergifter, bära burkini under simlektionerna. Den noterade också att döttrarna kunde byta om och duscha utan att pojkar var närvarande. Domstolen accepterade att dessa åtgärder var till för att lindra krocken mot föräldrarnas religiösa övertygelser. (punkt 101)

På grundval av sina överväganden, fann domstolen att myndigheterna inte överskridit sitt bedömningsutrymme och att artikel 9 i Europakonventionen inte överträtts.

Slutsatser i relation till konfessionella skolor

Eftersom Schweiz inte undertecknat Europakonventionens första tilläggsprotokoll, prövar domen inte myndighetsbeslutet gentemot ” föräldrarnas rätt att tillförsäkra sina barn sådan utbildning och undervisning som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse”.

Eftersom fallet gäller en kommunal skola, berörs inte heller rätten att inrätta och driva utbildningsanstalter. Domen handlar i stället om huruvida myndigheternas beslut strider mot artikel 9 i Europakonventionen, om religionsfrihet. Det finns därmed ingenting i ärendet som stöder en tolkning att Europakonventionen ger utrymme för ett förbud mot konfessionella skolor.

För sammanhangets skull för domstolen ändå ett visst resonemang omkring första tilläggsprotokollets andra paragraf. Det är främst tre saker som betonas:

- Formuleringen om att staten ska respektera föräldrarnas rätt att välja utbildning och undervisning för sina barn syftar till att säkerställa möjligheten till pluralism inom utbildning,

vilket är absolut nödvändigt för bevarandet av det "demokratiska samhället", som det uppfattas av konventionen.

- Staten får inte lov att bedriva indoktrinering i undervisningen. Men att staten ska respektera föräldrarnas rätt innebär mer än en negativ förpliktelse, dvs. mer än avsaknaden av indoktrinering från statens sida. Det finns också en positiv förpliktelse från statens sida.
- Formuleringen kan däremot inte tolkas som att staten är skyldig att tillhandahålla en viss undervisning.

För frågan om konfessionella skolor är det intressant med domstolens kraftfulla markering att pluralism inom utbildningssektorn är absolut nödvändigt för bevarandet av det demokratiska samhället, och att det är i det ljuset meningen om föräldrars rätt att välja utbildning i enlighet med sin religiösa eller filosofiska övertygelse ska läsas. Domstolen tar också upp "behovet att bevara verklig religiös pluralism, som är livsavgörande för att ett demokratiskt samhälle ska överleva".

Staten är inte skyldig att själv tillhandahålla undervisning i överensstämmelse med föräldrars övertygelse. (Detta sker dock i ett antal länder i Europa, där företrädare för olika konfessioner avlönas för att undervisa i det offentliga skolväsendet.) Formuleringen indikerar att andra aktörer vanligtvis förväntas stå för utbildningsalternativ, så föräldrar har möjlighet att välja utbildning utifrån religiös och filosofisk övertygelse. I andra konventioner (EU-stadgan artikel 14.3, Barnkonventionen artikel 29.2, FN:s internationella konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter artikel 13.3) säkerställs ju också rätten att inrätta och driva utbildningsinstitutioner, det vi i Sverige kallar fristående skolor.

De politiker och opinionsbildare som tar domen som intäkt för att det nu skulle vara möjligt att förbjuda konfessionella skolor tar framför allt fasta på domens formulering om staternas stora bedömningsutrymme i frågor som rör förhållandet mellan stat och religioner. De förbiser då bland annat att domen säger att detta speciellt gäller inom området religion och statlig undervisning och att frågan om fristående skolor inte alls berörs i domen.

Det är riktigt att domen betonar staternas stora handlingsfrihet. Detta är inte heller någon ny princip hos Europadomstolen. Men det bedömningsutrymme domstolen talar om medger givetvis inte direkta brott mot vare sig den egna lagstiftningen, Europakonventionen eller andra konventioner om mänskliga rättigheter som staten undertecknat.

Slutsatser avseende religionsfrihet i skolan

Det är svårt att dra några långtgående generella slutsatser av domen, eftersom det är många specifika faktorer som domstolen tar i beaktande när den ska avgöra om myndighetens beslut principiellt och proportionellt är i överensstämmelse med Europakonventionen. Det går till exempel inte att hävda att domen ger full frihet för staten att hävda barnets rätt till undervisning som överordnat religionsfriheten.

Dels motiveras beslutet med att familjen har utländsk härkomst, och att den sociala integrationsaspekten därför är extra viktig. Dels fästs i domen vikt vid att myndigheterna vidtagit ett stort antal åtgärder för att respektera föräldrarnas övertygelse. De riktlinjer kantonen Basel har för tillmötesgående av föräldrars religiösa övertygelser är mycket långtgående, åtminstone sett ur ett svenskt perspektiv. Därför kan domen inte tas som intäkt för en nedtoning av religionsfriheten inom skolan.

De slutsatser som däremot kan dras av domen är att stater kan kräva att elever ska delta i obligatoriska inslag i undervisningen, med hänvisning till barnets rätt till en fullständig utbildning. Det är dock ingen absolut rätt. Den gäller i synnerhet i fråga om barn med utländsk härkomst, där sådana inslag som simundervisning kan anses ha en viktig social integrationsfunktion. Dock förutsätter detta dels att det

stöds av den nationella lagstiftningen (svensk skollag medger t.ex. befrielse från obligatoriska inslag om synnerliga skäl föreligger) och att myndigheten gjort ansträngningar att anpassa undervisningen så att religionsfriheten inte kränks.

Svenska juristers bedömning

I Svensk Juristtidning, häfte 9 år 2017, sammanfattar professor Wiweka Warnling-Nerep och jur.dr. Hedvig Bernitz Europadomstolens slutsats på följande sätt:

”Begränsningarna var dock godtagbara eftersom den obligatoriska simundervisningen föreskrevs i lag (och läroplanen) och hade till ändamål att skydda barn med utländsk härkomst från att bli socialt uteslutna samt att upprätthålla jämställdhet mellan eleverna och en fungerande undervisning. ... I det aktuella fallet hade skolan ordnat med hyra av burkini för flickorna samt separata omklädningsrum vilket enligt Europadomstolen räckte. Religionsfriheten i artikel 9 hade därmed inte blivit kränkt.”⁵

”Europadomstolens slutsats i Osmanoglu och Kocabaş är således att en lyckad integration av barn från andra kulturer kräver att man fullgör den obligatoriska skolutbildningen; det legitima ändamålet att tvinga muslimska flickor att delta i blandade simlektioner handlar alltså ytterst om en för samhället framgångsrik integration. Det handlar om att skydda barn från andra kulturer mot att uteslutas socialt i det samhälle där de lever.”⁶

I Juridisk Publikation, nr 1 2018, utreder Maria Refors Legge frågan om möjlighet till undantag från den obligatoriska undervisningen med hänvisning till religionsfriheten. Hon utgår från Regeringsformen och Europakonventionen, samt jämför Kammarrätten i Sundsvalls beslut i Mål nr. 1493-12, 2013-07-04, med Osmanoglu och Kocabaş-fallet i Europadomstolen. Kammarrätten hade ett fall med föräldrar som önskade att deras dotter skulle befrias från dansinslag i idrottsundervisningen, och rätten gjorde bedömningen att läroplanens syfte med momentet dans, att träna motorik och rörelse till musik, kunde uppnås på andra sätt. Kammarrätten ansåg därför att de synnerliga skäl, som enligt Skollagen 7 kap. 19 § är kravet för att undantag från utbildningsmoment ska beviljas, förelåg:

”Att lära sig dansa är alltså inte ett tillräckligt tungt motintresse för att medge ett undantag från Europakonventionen art. 9 enligt Kammarrätten i Sundsvall, men som illustrerats av Europadomstolen i målet Osmanoglu och Kocabaş mot Schweiz kan simundervisning vara ett tillräckligt tungt vägande intresse för att inskränka elevers och vårdnadshavares religionsfrihet.”⁷

Refors Legge avslutar med bedömningen att en skola som inte försöker tillmötesgå önskemål utifrån religiösa grunder, löper stor risk att fällas för diskriminering:

”För det fallet att en skola inte gör några ansträngningar att anpassa undervisningen för en elev som uppger att han eller hon inte kan delta på grund av religiösa skäl och istället nöjer sig med att inte sätta betyg på eleven, bedömer jag dock risken som påtaglig att skolan skulle kunna fällas till ansvar för diskriminering och behöva betala diskrimineringsersättning till den drabbade eleven.”⁸

Även Warnling-Nerep och Bernitz tar upp kammarrättens dom i dansfallet:

”Det är intressant att notera hur domstolen gjorde en proportionalitetsavvägning, med direkt inspiration från Europakonventionen, mellan flickans religion och det pedagogiska moment som dansundervisningen innebär. Dans var, resonerade domstolen, endast en del av idrottsundervisningen, och dess syfte, att träna motorik och rörelse till musik, ansågs kunna uppnås på annat sätt. Resultatet blev alltså att ”synnerliga skäl” ansågs föreligga och dispens beviljades. ... Skolans intressen måste ställas mot barnens och föräldrarnas intressen och det ska alltid råda en balans mellan mål och medel. Eftersom proportionalitetskravet både är en intern svensk förvaltningsrättslig princip och en del av europarätten är intresseavvägningen nödvändig vid varje dispensbeslut.”⁹

Kontentan blir att det i varje enskilt fall måste göras en proportionalitetsavvägning mellan hur starka skäl det finns för undervisningsinslagen och de religiösa/filosofiska övertygelserna.

Sammanfattning av Europadomstolens utslag

I domen konstateras, liksom i tidigare mål, att staten inte har någon skyldighet att själv tillhandahålla undervisning i enlighet med föräldrars övertygelse. Formuleringen indikerar därmed att föräldrarna har rätt att söka sig till andra utbildningsanordnare. Domstolen gör dessutom en kraftfull markering att pluralism inom utbildningssektorn är absolut nödvändigt för bevarandet av det demokratiska samhället.

Domen betonar att varje stat har ett stort eget bedömningsutrymme i fråga om tillämpningen av religionsfriheten. Det handlingsutrymme varje stat har i fråga om religion i skolan rör dock, enligt domstolen, främst statlig undervisning. Det är av domen uppenbart att skolan också behöver göra ansträngningar att anpassa undervisningen för enskilda elever utifrån föräldrars religiösa övertygelse, för att ett absolut krav på elevernas medverkan i undervisningsinslagen ska anses befogat. I varje enskilt fall måste det dessutom göras en proportionalitetsavvägning mellan skälen för undervisningsinslagen och de religiöst/filosofiskt motiverade övertygelserna.

Men viktigt att betona är att domen enbart handlar om en konflikt mellan elevers rätt till undervisning och föräldrars religiösa övertygelse inom offentligt driven skola. Det finns ingenting i Europadomstolens beslut i det aktuella målet som stöder en tolkning att Europakonventionen ger utrymme för ett förbud mot konfessionella skolor.

¹ <http://www.dn.se/debatt/dags-for-s-att-saga-nej-till-religiosa-friskolor/>, publicerad 2017-03-24, hämtad 2017-06-05

² <http://www.gp.se/nyheter/hedersflickorna/gp-avsl%C3%B6jar-527-unga-offer-f%C3%B6r-hedern-1.4310835>, publicerad 2017-05-29, hämtad 2017-06-05

³ Pedersen, Carsten Hjorth (2007): Påverknig med respekt. Skoleliv mellem intimisering och desertering. Gyldendal.

⁴ Pedersen, Carsten Hjorth (2013): Respekt! Forlagsgruppen Lohse. (Citatet är översatt från danska.)

⁵ <https://svjt.se/svjt/2017/699>, Svensk Juristtidning, häfte 9 år 2017, sid. 699, hämtad 2018-07-20

⁶ <https://svjt.se/svjt/2017/701>, Svensk Juristtidning, häfte 9 år 2017, sid. 701, hämtad 2018-07-20

⁷ <http://juridiskpublikation.se/wp-content/uploads/2018/07/Maria-Refors-Legge.pdf>, Juridisk Publikation, nr 1 2018, sid. 117, hämtad 2018-07-20

⁸ <http://juridiskpublikation.se/wp-content/uploads/2018/07/Maria-Refors-Legge.pdf>, Juridisk Publikation, nr 1 2018, sid. 120, hämtad 2018-07-20

⁹ <https://svjt.se/svjt/2017/705>, Svensk Juristtidning, häfte 9 år 2017, sid. 705, hämtad 2018-07-20

2. Ett samhälle utan alternativa skolor är ett farligt samhälle

I Sverige har vi länge hyllat pluralismen. Vi säger oss helt enkelt "gilla olika". Frågan är hur pass djupt den övertygelsen egentligen sitter. Eboo Patel, som var rådgivare åt president Obama, har i tidskriften *Sojourners* uttryckt detta så här: "den verkliga utmaningen i att leva i en mångfaldig demokrati ligger inte i att hantera de olikheter som man uppskattar, utan att arbeta med dem som man inte tycker om."¹⁰

Uttryck som politisk korrekthet (pk) är vanligt förekommande i dagens samhällsdebatt, inte minst på sociala medier. Jag är inte riktigt bekväm med uttrycket, eftersom det inte sällan används som täckmantel för främlingsfientlighet och islamofobi. En politiker som uttrycker sig positivt om invandrare får till exempel snabbt en pk-stämpel på sig och på så sätt omöjliggörs en debatt i sakfrågan, lika effektivt som det åsiktsförtryck som pk-begreppet¹¹ belyser.

Samtidigt är det uppenbart att vi verkligen har fått en allt trängre åsiktskorridor. Det gäller inte bara för Sverige, utan är en tendens i hela västvärlden. Nicholas Kristof, amerikansk journalist och författare, skrev en ledare i *Dagens Nyheter*¹² om bristen på ideologisk mångfald på amerikanska universitet. Han konstaterar där självkritiskt att vår tolerans inte sträcker sig så långt: "Vi öppnar famnen för människor som inte ser ut som vi själva – om de tänker som vi."

Kristof beskriver bisarra studentreaktioner efter Donalds Trumps valseger och konstaterar att "bristen på ideologisk mångfald på universiteten gör studenterna och liberalismen själv en otjänst, och här och där urartar liberalismen till självparodi."

Han säger vidare att vi, oavsett politisk inställning, blir gällare i rösten av att bo i en bubbla och avslutar med följande slagkraftiga meningar:

"I dag betyder "det där är en akademisk fråga" ofta "det är ovidkommande", och det är obeskrivligt sorgligt. Ett sätt att korrigera det är att vi liberaler på allvar hyllar den mångfald som vi säger oss tro på."

Det är en slutsats som borde stämma till eftertanke bland alla som säger sig stå för pluralism, tolerans och liberalism.

Alternativa skolor är en viktig förutsättning för en sund samhällsutveckling. Ett fritt samhälle förutsätter att det finns verkliga alternativ också inom utbildningssektorn.

Som försvar för sitt förslag att alla religiösa inslag ska förbjudas i svensk skola, påstod ett antal socialdemokrater i en debattartikel¹³ i april 2017 att många delstater i Tyskland har hela skoldagen konfessionsfri i alla skolor. I själva verket är tyska skolor, som godkänts som religiösa skolor, skyldiga att låta sin religiösa profil genomsyra hela skolverksamheten. (Dessutom är religionsundervisningen i de offentliga, delstatliga tyska skolorna uppdelad, beroende på religionstillhörighet. Det är alltså företrädare för de olika religionerna som undervisar och eleverna väljer undervisningsgrupp utifrån den egna religionen.) En kristen skola, som inte låter den kristna profilen påverka skolverksamheten, kan mista sitt tillstånd för att den inte är tillräckligt kristen. Detta beror på att lagstiftaren har insett att det är i hela samhällets intresse att det finns en idémässig mångfald på utbildningsområdet.

Jenny Berglund, docent vid Södertörns högskola, och en ofta anlita expert även internationellt på framför allt islamisk undervisning, beskrev i tidningen *Skolvärlden* i maj 2017 hur många länder i Europa har en helt annan syn än den rådande svenska, på hur respekten för andra kulturer bäst uppnås: "Den svenska modellen med religionskunskap är väldigt ovanlig i ett europeiskt perspektiv. Den bygger på idén att om vi lär oss om olika religioner så blir vi toleranta och mindre fördomsfulla. I många andra länder är idén i stället att om du fostras in i din egen tradition så blir du en trygg medborgare och får då lättare att möta människor med andra traditioner ..."¹⁴

Det kan tilläggas att på andra områden än religion har den svenska staten resonerat på liknande sätt som dessa andra länder, även långt innan friskolereformen, genom att tillåta etniska skolor, till exempel finska och estniska.

Om de socialdemokratiska debattörerna medvetet ljög eller om de verkligen så totalt missförstått den tyska lagstiftningen, kan man bara spekulera i. Uppenbarligen var det i alla fall framgångsrikt, eftersom den socialdemokratiska kongressen några dagar senare gick på deras linje. Hur som helst, är det sorgligt att många svenska politiker tycks sakna insikt i hur viktigt det är för vårt samhälle att utbildningssektorn inte präglas av likriktning.

Jämfört med andra länder i Europa har Sverige en extremt låg andel konfessionella skolor. Färre än 1 % av svenska grundskolelever går i konfessionella skolor. Det kan jämföras med Belgien (56,8 %), Nederländerna (76,3 %), Storbritannien (37,2 %) och Frankrike (20 %).¹⁵ Även Norge och Danmark har en betydligt större andel elever i konfessionella skolor. I Norge är dessutom de kristna skolorna skyldiga att kunna visa hur den kristna profilen genomsyrar verksamheten, om de ska få behålla sitt tillstånd.

Sverige har tyvärr en svag tradition vad gäller ideologisk mångfald inom skolområdet. Både den lutherska folkskolan och den socialdemokratiska enhetsskolan har i mycket präglat sina elever i ideologisk likriktning och med det arvet är det kanske inte så underligt att en del politiker också idag vill se en mer totalitär utveckling av skolan.

Att alla grundläggande internationella konventioner om mänskliga rättigheter betonar vikten av ideologiska alternativ inom skolan verkar i dag alltmer beklagas av många politiker. Det har blivit vanligt att även politiker som försvarar religiösa skolor uttrycker att Sveriges internationella åtaganden inte medger att religiösa inslag förbjuds. Det tycks då inte vara de mänskliga rättigheterna man vill försvara, utan snarare plikten att leva upp till de avtal Sverige undertecknat. Detta är ur demokratisk synpunkt en mycket oroande utveckling, som visar att man inte förstått anledningen till att mänskliga rättigheter måste värnas. Det är inte en fråga enbart om att skydda minoriteters situation (vilket är nog så viktigt), utan i minst lika hög grad handlar det om att säkerställa ett öppet och fritt samhällsklimat i stort; att värna ett samhälle som är värt att leva i, för alla.

Gymnasieminister Ekström gjorde ett uppseendeväckande uttalande i Sveriges Radio, när hon försökte förklara varför det inte är aktuellt att förbjuda religiösa skolor helt (att Ekström några månader senare, efter socialdemokraternas kongressbeslut, i stället försvarade ett förbud är bara en i raden av inkonsekvenser i argumentationen): "Den frågan är faktiskt inte aktuell eftersom Sverige under den borgerliga regeringen skrivit på att vi är med i en konvention som säger att vi måste tillåta skolor som har en konfessionell inriktning i det svenska systemet."¹⁶ I vanliga fall är Ekström en kunnig person, väl insatt i utbildningsfrågor. Men när det kommer till mänskliga rättigheter visar hon en förvånansvärd okunnighet. Hon verkar inte veta riktigt vilken konvention det handlar om, men syftar säkerligen på Europakonventionen. Den blev svensk lag 1995, i samband med Sveriges medlemskap i EU. Beslutet stöddes även av det parti Ekström företräder, Socialdemokraterna. Att en svensk minister så påtagligt distanserar sig från Europakonventionen är oroväckande, inte minst med tanke på vad som står på regeringens särskilda webbplats för mänskliga rättigheter, där det fastslås att "Ansvaret för att de mänskliga rättigheterna inte kränks vilar på regeringen och på all statlig och kommunal verksamhet."¹⁷

De som vill förbjuda religiösa skolor gör det utifrån en föreställning att staten är en garant för det goda samhället. Idéer som utmanar majoritetssamhällets uppfattningar uppfattas då som ett hot. Om dessutom tilltron brister till att de statliga koncepten verkligen är överlägsna de alternativa och kan konkurrera med dem, så återstår att ta till förbud.

Vi kan ta exemplet från hösten 2016, med Liberalernas förslag att förbjuda religiösa skolor eftersom de anser att dessa skolor skapar segregation. Partiföreträdare yttrade att de är oroliga för en utveckling där islamiska skolor växer fram i förorter. Den bakomliggande orsaken till detta är det svenska samhällets integrationsmisslyckande. Svenska skolor och andra myndigheter har misslyckats med att

skapa förtroende hos stora invandrargrupper. I stället för att fokusera på hur man ska rätta till detta misslyckande, så inriktar man sig på att brännmärka de alternativ som växer fram. Uppenbarligen har man inte förtroende för att kommunala skolor ska kunna bryta det negativa mönstret och nå fram till invandrarfamiljer. I stället blir lösningen att förbjuda alternativen.

Det är så här totalitära samhällen växer fram. När de statliga företrädarna anser att medborgarna inte förstår sitt eget bästa utan väljer fel, så tvingar de i stället människor att rätta in sig i ledet. Man säger sig vara för pluralism, men vill i själva verket ha bort det man inte själv tror på. Både historien och vår samtid är full av avskräckande exempel på vad som sker i samhällen som försöker skydda människor från deras egna val.

Finns det då inte risk att frihet inom skolområdet kan bidra till framväxten av parallellsamhällen med antidemokratiska yttringar? Det har i debatten om skolor med konfessionell inriktning framförts oro för att en del skolor företräder åsikter som går rakt emot den värdegrund som är fastslagen för svensk skola och har förhållningssätt som också strider mot de internationella konventionerna om mänskliga rättigheter.

Jag menar att risken för sådana dolda agendor är betydligt mindre när skolor öppet deklarerar den grund de står på. Lars Stjernkvist, kommunalråd i Norrköping och tidigare partisekreterare för socialdemokraterna, satte fingret på detta i en ledare i Borås tidning 2018-03-20:

”Därför gäller det att se upp så att inte respekten för religionsfrihet förvandlas till en rädsla för allt vad religioner heter. Det finns utan tvekan religiösa fanatiker, på samma sätt som det finns politiska fanatiker. Det är emellertid knappast fanatikern som frågar efter rätten att predika öppet eller bedriva undervisning i offentligt finansierade skolor.

Vill vi bekämpa dem som på allvar hotar demokratin och den öppenhet och tolerans flertalet av oss uppskattar, då ska vi framför allt vara oroliga för vad som händer i trånga källarlokalerna och slutna facebook-grupper.”¹⁸

Ett förbud mot s.k. konfessionella skolor skulle vara helt verkningslöst gentemot krafter som är antidemokratiska. Vi kan redan se tecken på att de största problemen med tvivelaktig värdegrund förekommer på skolor som inte har registrerats som konfessionella och som inte har några tydligt konfessionella inslag. De flesta avskräckande exempel som lyfts i debatten om konfessionella skolor brukar gälla skolor som inte är registrerade med konfessionell inriktning. De skolor som däremot öppet deklarerar sin inriktning befinner sig därmed också i en viktig dialog med svenska skolmyndigheter om hur denna inriktning får komma till uttryck.

Att det finns ideologier som är samhällsfarliga får aldrig bli en orsak till att generellt motverka ideologiska alternativ inom svensk skola. Historien visar att de flesta människor anpassar sig i totalitära samhällen. Det är endast de som har en stark ideologisk övertygelse som vägrar att underordna sig. Ett fritt och demokratiskt samhälle behöver därför särskilt värna om friheten för olika livsåskådningar, så länge dessa inte kränker andras mänskliga rättigheter. Att säkerställa rätten till religiösa skolor innebär en vaccination mot en osund och farlig likriktning i samhället.

¹⁰ <https://sojo.net/magazine/septemberoctober-2016/how-live-diverse-democracy>, publicerad 2016-07-26, hämtad 2017-06-05, fritt översatt till svenska

¹¹ pk = politiskt korrekt

¹² <http://www.dn.se/arkiv/ledare/vara-egna-ekons-forbannelse/>, publicerad 2016-12-15, hämtad 2017-06-05.

Den ursprungliga texten är något längre och publicerades i en kolumn i New York Times 2016-12-10: https://www.nytimes.com/2016/12/10/opinion/sunday/the-dangers-of-echo-chambers-on-campus.html?_r=0, hämtad 2017-06-05.

¹³ <http://www.dn.se/debatt/repliker/skolelever-har-ratt-att-slipa-religios-paverkan/>, publicerad 2017-04-03, hämtad 2017-06-05

-
- ¹⁴ <http://skolvarlden.se/artiklar/svenska-modellen-ar-ovanlig-i-europa>, publicerad 2017-05-30, hämtad 2017-06-05
- ¹⁵ <https://timbro.se/integration/konfessionella-friskolor-samhallsproblem-eller-mansklig-rattighet/>, publicerad 2018-04-26, hämtad 2018-09-28
- ¹⁶ <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6637605>, publicerad 2017-02-23, hämtad 2017-06-05
- ¹⁷ <http://www.manskligarattigheter.se/>, hämtad 2017-06-05
- ¹⁸ <http://www.bt.se/ledare/stjernkvist-det-ska-kravas-tillstand-for-att-gora-reklam-for-gud-och-glass/>, publicerad 2018-03-20, hämtad 2018-09-27

3. Kristendomens sociala patos

Hela kristendomens historia har präglats av viljan att göra gott i samhället, att förbättra människors livsvillkor, inte minst inom vård, omsorg och utbildning. Och speciellt när staten inte klarat av att garantera god kvalitet på dessa områden, så har kristna individer och organisationer trätt in och gjort enorma insatser. Personer som Johan Amos Comenius, den moderna pedagogikens fader, William Wilberforce, som vigde sitt liv åt att avskaffa slaveriet, Martin Luther King, Moder Teresa – listan skulle kunna göras hur lång som helst. Detta var inte personer som gjorde gott och råkade vara kristna, utan själva drivkraften för dem var deras kristna övertygelse. Det här engagemanget är en kärna i den kristna övertygelsen, baserat på den kristna människosynen att varje människa är skapad och älskad av Gud.

Jesus var synnerligen utmanande mot sin samtid, både genom hur han själv uppträdde mot sina medmänniskor och genom vad han förväntade sig av andra. Han levde i en kultur där barmhärtighet och medkänsla ansågs viktigt, och ändå blev människor chockerade över hans sätt att bemöta dem som hamnat på livets skuggsida. När Jesus berättade om den barmhärtige samariern¹⁹, provocerade han sina åhörare genom att beskriva hur prästen och leviten, de förväntat goda, religiösa människorna, räddhågat bara gick förbi den misshandlade mannen, medan samariern, från en folkgrupp som var föraktad och sågs som inkräktare, stannade och tog hand om den skadade, utan att få något tillbaka. Med sin liknelse tvingade Jesus också den laglärde man, som försökte sätta dit honom med sin fråga, att erkänna samariern som den misshandlade mannens nästa; ett uttalande som inkluderade samariern bland dem som man var skyldig att älska som sig själv. En berättelse som ännu, två tusen år senare, är rykande aktuell i flyktingkrisens Europa.

Det är ett återkommande tema i evangelierna, hur Jesus, till människors häpnad, och ibland fasa och avsky, sökte sig till dem som var utslagna och föraktade. Han behandlade varje människa med respekt, vare sig de var prostituerade, missbrukare eller hatade tullindrivare. I Lukasevangeliet berättas att Jesus sa: "Älska era fiender, gör gott och ge lån utan att hoppas få igen ... Var barmhärtiga, så som er fader är barmhärtig." Det står också om honom att "när han såg människorna fylldes han av medlidande med dem, för de var illa medfarna och hjälplösa, som får utan herde".

Det är alltså ingen slump att just den kristna kulturen frambringat ett starkt samhällsengagemang. En färsk brittisk undersökning²⁰ utförd av Barna Group visar också att människor med en kristen övertygelse är mer benägna att göra något för att bekämpa fattigdom än genomsnittet. Undersökningen visar dessutom att ju mer aktiva kristna är i att be, läsa Bibeln och gå i kyrkan, desto större är engagemanget för att göra något åt fattigdomen. Även personer som vuxit upp i kristna hem, men inte själva är kyrkligt aktiva, är mer engagerade i fattigdomsbekämpning än genomsnittet, enligt undersökningen.

Den indiske filosofen Vishal Mangalwadi har många intressanta synpunkter på kristen kultur som vi, som vuxit upp i Västerlandet, har svårt att se själva. Han visar i sin bok *The Book that made your world* bland annat på hur den kristna kulturen skapat den moderna läkarvetenskapen, vilket andra kulturer, trots framstående läkare, misslyckats med:

"Grekisk, romersk, indisk och islamisk civilisation frambringade framstående läkare; men trots det utvecklade de inte den moderna läkekonsten eftersom de inte kunde skapa kulturer som kännetecknas av omsorg."²¹

"Med detta enastående arv kunde islamisk civilisation fortsatt och utvecklat den moderna läkekonsten, eftersom islam också tror på en barmhärtig Gud och respekterar Jesus Kristus som profet. De lyckades inte dra nytta av sina förutsättningar eftersom de föredrog att följa en militär hjälte – Muhammed – i stället för en självutgivande frälsare, Kristus."²²

Mangalwadi citerar också den brittiske författaren och samhällsdebattören Malcolm Muggeridge, som konstaterade: "Jag har tillbringat ett antal år i Indien och Afrika, där jag funnit massor av

barmhärtighetsinsatser utförda av kristna från alla möjliga samfund; men jag har aldrig råkat på ett sjukhus eller barnhem som drivs av Fabian Society [brittisk socialistisk organisation], eller någon humanistisk leprakoloni.”²³

Mottagaren av Nobels fredspris 2018, kongolesen Denis Mukwege, har vikt sitt liv åt att ta sig an kvinnor och barn som utsatts för sexuella övergrepp. Vid sitt besök i Almedalen 2018 betonade han att hans kamp inte grundar sig på empati och medmänsklighet i största allmänhet, utan på hans övertygelse att Gud skapat såväl man som kvinna till sin avbild.²⁴ Panzi-sjukhuset, där Mukwege arbetar, har sedan 1998 hjälpt mer än 50 000 kvinnor och barn som utsatts för våldtäkter. Sjukhuset drivs av en sammanslutning av pingstkyrkor i Centralafrika.

I ett föredrag inför lutherska världsförbundets generalförsamling 2017²⁵, betonade Mukwege att målet är att “frigöra den nåd vi fått genom att göra Kyrkan till ett ljus som fortfarande skiner i denna mörka värld genom vår kamp för rättvisa, sanning, lag och frihet; kort sagt, mäns och kvinnors värdighet”. “Kyrkans uppdrag på jorden är ett profetiskt uppdrag att upplysa och också att bekämpa ondskan. Det är vår plikt att arbeta på alla samhällsnivåer för att verka för antagandet av lagar och mekanismer som möjliggör kvinnors rehabilitering och förverkligande.”

I svenska mediers bevakning framgår sällan Mukweges starka kristna drivkraft. Jag är rädd att många journalister är vana vid att betrakta åsikter grundade på religion som suspekta och därför inte riktigt vet hur de ska förhålla sig när människor hänvisar till religiös tro som grund för sitt samhällsengagemang och sin kamp för mänskliga rättigheter.

Den kristna tradition som i mångt och mycket format vårt land, den lutherska, har en stark betoning på människans uppdrag att göra världen bättre. Att tjäna nästan (medmänniskan) och att tjäna samhället var centralt i Luthers förkunnelse. För att förstå de svenska folkrörelserna och det i Sverige traditionellt starka ideella samhällsengagemanget, behöver man inse hur landet formats av ett kristet tänkande, i luthersk tappning.

Även i det svenska samhället i dag utgör kristna volontärinsatser en viktig del i den välfärd som vi ofta tar för självklar. Kyrkornas bidrag är enorma på det sociala området. Samhällsapparaten skulle förmodligen ha kollapsat utan kyrkornas insatser under den så kallade flyktingkrisen. Det är märkligt att en del politiker och samhällsdebattörer anser att just skolan ska vara undantagen från den kristna samhällsinsatsen.

¹⁹ Bibeln, Lukasevangeliet kapitel 10, vers 25-37

²⁰ <https://www.premierchristianradio.com/News/UK/Four-out-of-five-Christians-have-taken-action-on-poverty-this-year>, publicerad 2018-11-03, hämtad 2018-11-07

²¹ Mangalwadi, Vishal (2011): *The Book That Made Your World*, Thomas Nelson, sid. 301, fritt översatt till svenska

²² Ibid, sid. 308, fritt översatt till svenska

²³ Ibid, sid. 314, fritt översatt till svenska

²⁴ <https://www.dagen.se/nyheter/denis-mukwege-i-almédalen-vi-dor-for-att-ni-vill-ha-telefoner-1.1168880>, publicerad 2018-07-05, hämtad 2018-11-07

²⁵ <https://www.lutheranworld.org/news/mission-denounce-evil>, publicerad 2017-05-11, hämtad 2018-11-07, fritt översatt till svenska

4. Sekularismens intolerans

Allt oftare hör man politiker och andra opinionsbildare plädera för ett sekulärt samhälle. Som med så många andra uttryck är det inte alldeles självklart vad man menar med detta. En del förefaller att helt enkelt mena en sekulär stat, som skulle kunna förstås som en statsmakt som inte favoriserar en viss livsåskådning, utan har en pluralistisk utgångspunkt. Andra går betydligt längre, och vill bannlysa alla åsikter grundade på religion från det offentliga rummet. Ett sådant synsätt hävdar att religion är något privat och att övertygelser grundade på religion inte har något existensberättigande i det offentliga samtalet, utan ska hållas inom hemmets / kyrkans / moskéns väggar. Allt vanligare har det också blivit med åsikten att religiös undervisning inte ska få förekomma före 18 års ålder. Det är ett system som tillämpades i Sovjetunionen och som står i skarp motsats till Barnkonventionen.

De flesta sekularister ligger någonstans mellan dessa ståndpunkter. I en debattartikel i DN 2009²⁶ argumenterade ett antal kända politiker och kulturpersonligheter för det sekulära samhället. De vände sig mot ett antal företeelser som redan är reglerade i svensk lag, såsom hedersförtryck och könsstympning. Dessutom kritiserade de förekomsten av konfessionella skolor (där de ansåg sig ha den exklusiva kunskapen att kunna avgöra att kontrollen är bristfällig) och religiösa krafters motstånd mot att ge människor "en värdig död". Det senare är ju nyspråk för dödshjälp. Debattörernas syfte är uppenbarligen att minska religionens inflytande, till förmån för ett sekulärhumanistiskt samhälle.

Nyamko Sabuni, senare minister, uttalade i Expressen²⁷ redan 2005 att "Religiösa skolor hör inte hemma i ett upplyst sekulärt samhälle". Uttalandet är ganska typiskt för sekularister. Dels framställs sekularism och religion som varandras motsatser. Sekularism innebär då inte endast att samhället ska förhålla sig neutralt till religion, utan stödja frånvaron av religion, åtminstone i det offentliga. Dels beskrivs det sekulära samhället som "upplyst", det vill säga intellektuellt överlägset religiösa föreställningar.

Dåvarande gymnasieministern Hadzialic, påstod att "skolundervisning ska vara sekulär"²⁸, i samband med att hon som minister initierade en debatt om att förbjuda religiösa skolor. Eftersom kravet redan finns att undervisningen ska vara icke-konfessionell, finns det skäl att tro att ministern med "sekulär" menade något mer än så. Annars skulle en ansvarig minister rimligen använt det begrepp som skollagen gör.

Hösten 2016 föreslog också några ledande företrädare för Liberalerna, med partiledaren Jan Björklund i spetsen, ett totalt stopp för nya religiösa skolor²⁹. Det argument de gång på gång upprepade är att skolan inte får bli en förlängning av föräldrarnas kulturella och religiösa uppfattningar. I en slutreplik hävdade Christer Nylander, vice ordförande i Riksdagens Utbildningsutskott, att skolan ska vara en fristad från föräldrarnas uppfattningar. Det uttalandet är belysande för en sekularistisk syn. Det behövs fristäder gentemot föräldrarnas kulturella och religiösa uppfattningar, enligt Nylander. Det är en ytterst negativ syn på föräldrars roll och på kulturella och religiösa yttringar, åtminstone om de avviker från majoritetssamhället. Det är uppseendeväckande att just företrädare för ett liberalt parti ger uttryck för en sådan syn på staten som överordnad föräldrarna.

När Europakonventionen slår fast att staten ska "respektera föräldrarnas rätt att tillförsäkra sina barn sådan utbildning och undervisning som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse"³⁰, så förefaller det innebära just en förlängning av föräldrarnas kulturella och religiösa uppfattningar in i utbildningen och undervisningen; det som Liberalerna vill skapa fristäder från.

Det ovanstående är exempel på vad några inflytelserika personer i svensk samhällsdebatt ger uttryck för. Finns det då skäl att påstå att en intolerant sekularism verkligen blivit dominerande i svensk skola?

I en uppmärksammat doktorsavhandling beskriver Karin Kittelmann Flensner hur religionsundervisningen på svenska gymnasieskolor skildrar religion som något avvikande och irrationellt.

”En sekularistisk diskurs var dominerande under lektionerna och förutsatte att religion var något omodernt och tillhörande en tid innan vetenskapen försett mänskligheten med tillfredsställande svar. En icke-religiös, ateistisk ståndpunkt beskrevs som neutral och opartisk i förhållande till ämnet och förknippades med att vara en rationell, kritiskt tänkande person. Individualism och att göra individuella rationella val beskrevs som värden överlägsna olika aspekter av religion.

...

Att vara ”religiös” eller tillhöra en religiös tradition tillhörande någon av världsreligionerna, kopplades till uttryck för förtryck och att underkasta sig irrationella regler.”³¹

Avhandlingen indikerar att elever med en religiös tro upplever det svårt att tala fritt om sin tro under lektionerna:

I en intervju i Lärarförbundets tidning Alfa från mars 2016 beskrivs Kittelmann Flensners forskning:

”Det mest slående var att den sekularistiska diskursen var så stark i alla klassrum, bland både lärare och elever. Trots att det ofta fanns elever med egna erfarenheter av religion eller av att vara troende, så dominerades samtalen i klassrummet av en starkt negativ bild av religioner. Religion kopplades samman med förfluten tid, när människor inte visste bättre, och med intolerans. Att vara ateist eller icke-troende sågs som neutralt och normalt och stod för tolerans och öppenhet. Den ateistiska ståndpunkt beskrevs även som neutral och opartisk i förhållande till ämnet och förknippades med att vara en rationell, kritiskt tänkande person.

– Ateism är definitivt ett relevant perspektiv att ta upp, särskilt i Sverige. Men man kan inte säga att det är neutralt, säger hon.

I klassrum hon besökte tilläts elever kränka religioner och troende människor utan att läraren ingrep. Elever och lärare kunde tala om religiösa människor som om det inte satt några troende i klassrummet. Det är inte så lätt för en elev att säga att han eller hon är troende, om man nyss skrattat åt religion eller sagt att troende är ointelligenta. ”Eleverna uttryckte sällan sin personliga inställning i förhållande till någon religiös tradition, utan använde uttryck i tredje person, vilket gav samtalet en mer allmän karaktär.”³²

Att det är på det här sättet, kan nästan varenda troende person som genomgått svensk skola under de senaste 20 åren intyga. Nedsättande attityder gentemot religiös tro har blivit så vanligt förekommande i svensk skola att ingen längre reagerar. Hade motsvarande skett inom någon annan diskrimineringsgrund, så hade det blivit ett ramaskri. För att inte tala om vad som hänt ifall en icke-troende elev i en religiös friskola blivit bemött på motsvarande sätt.

De inflytelserika debattörerna i den ovan nämnda artikeln på DN-debatt hävdar att ett sekulärt samhälle ”är den enda samhällsform som visar samma självklara respekt för alla människor, oavsett deras kulturella eller religiösa bakgrund”³³. Det är en utsaga som inte direkt präglas av självkritik. Kittelmann Flensners avhandling tyder i stället på att vi i själva verket fått en skola som förtrycker elever med religiös tro.

Att det kunnat bli så beror naturligtvis inte på sekularismens grundläggande värderingar (eller kanske vi ska säga tro!) om alla människors lika värde etcetera. Dessa värderingar har ju uppenbart också sina rötter i den kristna kontexten. Nej, orsaken till att vi fått denna förtryckande sekularism ligger i att företrädarna anser sig mer upplysta än alla andra.

När företrädare för kristna skolor höjer sin röst i debatten om religiösa skolor genom debattartiklar i dagspressen, möts man numera av en tilltagande hatpropaganda på sociala medier. De människor som hör av sig direkt använder i allmänhet en bättre ton, men hållningen är genomgående överlägsen och nedvärderande. Vi kan ta ett exempel från ett mejl sommaren 2016. I motsats till många andra inlägg är det skrivet utan kränkande tillmälen, men det är ändå symptomatiskt för attityden hos den nya sekularismens företrädare:

"Hela den fantastiska värld vi i dag lever i har vi att tacka ateister och sekulärt, pragmatiskt tänkande för, inte dom ökenhistorier som sprids som en "sanning". "

"Religion har alltid bara haft ett mål, och det är att styra massorna med rädsla och okunskap..."

"Religionskunskap är viktigt, för att se hur långt vi har kommit när vi kastade det tunga oket religion faktiskt utgör."

"Jag inser att när religioner är på tillbakagång så kämpar man ännu hårdare för att lura in folk i dem, men jag är så glad att ni förlorar och om ett par hundra år kommer vi en gång för alla vara fria från dess destruktiva inflytande."

Sekularister varnar gärna för religiösa fördomar, men har ofta förtvivlat svårt att se sina egna. Varför vara kritisk mot sin egen ståndpunkt, när man vet att man har *sanningen*? Det går givetvis inte att dra alla sekularister över en kam, men det är uppenbart att en aggressiv, ateistisk form av sekularismen är på framåtmarsh, en form som är minst lika intolerant som de religiösa avarter den kritiserar.

Tilläggas bör att jag är fullt medveten om att ateister i dag förföljs i flera påtagligt religiöst präglade stater. Detta är givetvis lika oacceptabelt som sekularisters förtryck av religiösa. Åsiktsförtryck, oavsett vem som står för det, hör inte hemma någonstans, och absolut inte heller i en demokrati som Sverige.

²⁶ <http://www.dn.se/debatt/darfor-ar-det-viktigt-med-ett-sekulart-samhalle>, publicerad 2009-06-18, hämtad 2017-06-05

²⁷ <http://www.expressen.se/debatt/radda-barnen-fran-religiosa-friskolor>, publicerad 2005-08-29, hämtad 2017-06-05

²⁸ <http://www.aftonbladet.se/nyheter/samhalle/article23074946.ab>, publicerad 2016-06-27, hämtad 2017-06-05

²⁹ <http://www.dn.se/debatt/vi-vill-satta-stopp-for-fler-religiosa-friskolor-i-sverige/>, publicerad 2016-09-11, hämtad 2017-06-05

³⁰ Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, artikel 2 i första tilläggsprotokollet

³¹ Karin Kittelmann Flensner, Religious Education in Contemporary Pluralistic Sweden, University of Gothenburg, 2015, sid 256, https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/41110/1/gupea_2077_41110_1.pdf, hämtad 2017-06-05, fritt översatt till svenska

³² <https://tidningenalfa.se/troende-kranks-i-klassrummet>, Tidningen Alfa nr 2 2016, hämtad 2018-09-28

³³ <http://www.dn.se/debatt/darfor-ar-det-viktigt-med-ett-sekulart-samhalle/>, publicerad 2009-06-18, hämtad 2017-06-05

5. En aggressiv sekularism leder till extremism

Det är lätt att se likheter mellan samhällsklimatet i Frankrike och Sverige, men Frankrike har gått längre i sin statliga sekularism. Franska har ett särskilt ord för sekularismen, *laïcité*, som har historiska rötter ända tillbaka till franska revolutionen, men som fått en delvis ny innebörd de senaste åren. Efter att ha varit en princip, lagstadgad 1905, för att säkerställa att samvetsfrihet gäller för alla medborgare och att ingen religiös inriktning favoriseras, så har *laïcité* mer och mer kommit att användas för att begränsa religionens inflytande i samhället. I spåren av en växande muslimsk minoritet fattades flera beslut i början av 2000-talet, som skärpte den sekulära hållningen; religiösa symboler förbjöds i franska skolor, bärandet av burka och niqab förbjöds på allmän plats. De senaste årens terrorattacker, utförda av islamistiska extremister, har gjort att *laïcité* förstärkts ytterligare; en särskild *laïcité*-dag har proklamerats, lärarstudenter får genomgå ett test för att visa att de har tillräcklig kunskap om sekularismen och alla elever och deras föräldrar måste underteckna en särskild *laïcité*-stadga. Statsvetaren Dominique Moïsi säger i en artikel i *New York Times* att *Laïcité* har blivit Republikens första religion och att den kräver lydnad och tro.³⁴

Har då den franska modellen varit framgångsrik i att skapa ett samhälle präglad av tolerans och frihet? Svaret är tyvärr ett tydligt nej.

I samband med ett seminarium i FN-högkvarteret i Genève i april 2016 samtalande jag och andra representanter för Kristna Friskolerådet med Georges Haddad, tidigare chef för bland annat Paris-Sorbonne-universitetet och för Unescos avdelning för högre utbildning. Haddad menade att den franska sekularismen har stor del i att det franska samhället i dag är på väg att slitas sönder av spänningar. Han berättade att de franska ungdomar som ansluter sig till IS och andra militanta islamistgrupper, nästan uteslutande gått på statliga franska skolor.

En av föredragshållarna vid seminariet var Jean Noël Dumont, fransk docent i filosofi. Han förklarade att den franska sekularismens försök att neutralisera det allmänna utrymmet, resulterar i att människor med en religiös övertygelse drivs till antingen resignation eller extremism. Antingen tvingas man acceptera sekularismens spelregler och hålla sin övertygelse strikt privat, eller så dras man till extrema rörelser som vägrar underordna sig en sådan samhällsordning.

Dumont menade vidare att de katolska skolorna varit mycket mer framgångsrika än de statliga i bemötandet av elever med muslimsk tro. Många muslimer väljer katolska skolor, både pga. deras kvalitet och för att religiösa frågor där tas på allvar. I de katolska skolorna undervisar man inte om religion som om det var ett museiobjekt. Åsikter möts med gästfrihet, inte neutralisering, dialog i stället för tystnad. Dumont avslutade med att konstatera att elever med annan tro, särskilt muslimer, rapporteras känna sig mer fria i en kristen skola än i en statlig, där de blir tillsagda att hålla tyst om det som betyder mest för dem.

Trenden att många muslimer i Frankrike väljer katolska skolor uppmärksammades i en undersökning redan år 2000. En förälder förklarade sitt val så här: "Jag ser hellre att mina barn går i en katolsk skola än i en koranskola." "Faktum är att majoriteten av de muslimska religiösa ledarna inte talar franska och deras islam ... är inte tillämplig på den verklighet vi lever i. I en katolsk skola, däremot, har barnen en bättre möjlighet att integreras."³⁵ Andelen muslimska elever i katolska skolor ökar stadigt och i många av skolorna är merparten från muslimska familjer. Att katolska skolor blivit en fristad för muslimer som söker efter vad de saknar i de statliga skolorna, förklarar rektorn vid en katolsk skola i Marseille: "Den främsta orsaken är rädsla för våld vid de statliga skolorna". "Den andra orsaken är att vi är religiösa. Att vi förstår religion."³⁶

Fakta talar för att Haddad och Dumont har rätt i sin analys att det franska samhällssystemet driver fram en radikaliserings. I en artikel i *Brookings*³⁷ pekar forskarna Will McCants och Chris Meserole på att det inte är utbildning, hälsa eller levnadsstandard som är de tydligaste måtten för att förutsäga hur stor andel unga som kommer att radikaliserar i ett land, utan om franska är officiellt språk i landet! Fyra av

de fem länder i världen som har störst andel radikaliserade unga muslimer är fransktalande, bland dem Frankrike och Belgien. Artikelförfattarna drar slutsatsen att den franska kulturen, med dess aggressiva sekularism, är en viktig orsak. I dessa länder ser man också att andra faktorer - hög ungdomsarbetslöshet och urbanisering - har extra stor effekt på radikaliseringsandelen. Med andra ord verkar det som att utanförskapet hos unga arbetslösa män i förorter, utgör en extra stor riskfaktor för radikalisering i en sekularistisk samhällskultur.

Forskarna bakom artikeln bygger sina slutsatser på data från de bästa statistikkällor som finns att tillgå. De har givetvis insett att utfallet kan upplevas kontroversiellt och har därför noggrant presenterat hur de gått till väga på bloggen religional.org.³⁸

³⁴ http://www.nytimes.com/2015/02/06/world/old-tradition-of-secularism-clashes-with-frances-new-reality.html?_r=0, publicerad 2015-02-05, hämtad 2017-06-05

³⁵ <https://zenit.org/articles/french-muslims-prefer-catholic-schools/>, publicerad 2000-12-19, hämtad 2018-11-08, fritt översatt till svenska

³⁶ <https://www.irishtimes.com/news/french-catholic-school-a-refuge-for-muslims-1.493428>, publicerad 2012-04-02, hämtad 2018-11-07, fritt översatt till svenska

³⁷ <https://www.foreignaffairs.com/articles/2016-03-24/french-connection>, publicerad 2016-03-24, 2017-06-05

³⁸ <https://religional.org/2016/04/25/french-connection-part-ii-radicalization-laicite-and-the-islamic-veil/>, publicerad 2016-04-25, hämtad 2017-06-05

6. Förtroendefull integration

Många invandrarfamiljer, inte minst muslimska, söker sig i dag till kristna friskolor. De kristna skolorna gör ett oerhört viktigt integrationsarbete, samtidigt som de märkligt nog ofta beskylls för att vara segregande.

De senaste åren har stora mängder människor kommit till vårt land. Nästan alla dessa nyanlända har det gemensamt att religionen är en mycket viktig del i deras identitet. De kommer hit och möter en kultur som behandlar religiösa övertygelser som något otidsenligt och anti-intellektuellt. Om människor som invandrar till vårt land upplever att de bemöts på ett hånfullt sätt, pga. deras kultur och religion, så skapas frustration. En del av dessa frustrerade människor kommer att utgöra en säkerhetsrisk för andra. Och ingen som upplever den här alienationen i mötet med det svenska samhället kommer att uppnå sin potential i sitt nya hemland. En väl fungerande integration, med bibehållen respekt för människors olikheter, är nödvändig, både för att undvika en våldsspiral och för att mottagarlandet ska få nytta av den kompetens som strömmar in.

Man kan uttrycka det så här: De stora invandrargrupperna från Mellanöstern och Afrika kännetecknas av kollektivism, religiositet och tydliga normer. Det går inte att stoppa svensk individualism, sekularisering och värdenneutralitet i halsen på dem och förvänta sig att det ska fungera. Ett stort hinder för en fungerande integrationsprocess är vår kulturimperialism; att vi tolkar för oss udda kulturella yttringar utifrån vår egen snäva världsbild.

Vi kan ta frågan om hur man ska hälsa som exempel. Våren 2016 var upprördheten stor eftersom ett par svenska politiker inte ville ta kvinnor i hand när de hälsade. Partierna försökte först försvara sina företrädare, men tvingades backa och göra avbön när kritikstormen tilltog. Det hävdades att oviljan att hälsa i hand var ett uttryck för en nedvärderande kvinnosyn. Det hjälpte inte att de som på detta flagranta sätt brutit mot svenska värderingar försökte förklara att i deras ögon var handhälsande med det motsatta könet en intim handling. I Sverige hälsar man minsann genom ett handslag.

Min generella erfarenhet är att muslimer, oavsett kön, hälsar på ett betydligt mer respektfullt sätt än svensken i allmänhet. Man kan tycka att detta borde vara det viktiga, inte hur hälsningsritualen går till.

Under Almedalsveckan 2016 talades det mycket om svenska värderingar. Vi ser en trend över hela Europa att betona nationella värderingar. När dessa värderingar ska definieras blir det betydligt svårare. Olika personer lägger in olika betydelse i begreppet. I många fall finns en koppling till rent främlingsfientliga strömningar.

Under sommaren 2016 var frågan om könsseparerad idrottsundervisning hett debatterad. Det började med att dåvarande gymnasieministern Aida Hadzialic uppgav att hon fått "oroväckande signaler" om att religiösa skolor delade upp pojkar och flickor i undervisningen.³⁹ När en reporter ställde de naturliga följdfrågorna var ministrarnas svar synnerligen vaga och det visade sig att Skolinspektionen inte höll med om beskrivningen.⁴⁰ När det kom fram att Skolinspektionen några månader tidigare gett en muslimsk friskola grönt ljus för att ha könsuppdelade idrottslektioner, blev det ett fullkomligt ramaskri från en del debattörer, med krav på förbud mot alla religiösa skolor. Det kanske mest uppseendeväckande var att politiker, från vänster till höger, samstämt markerade att det inte var förenligt med svenska värderingar att dela upp pojkar och flickor. Det är extra intressant med tanke på att tidigare utbildningsministern Jan Björklund – den som kraftigast lanserat begreppet "svenska värderingar"⁴¹ – för några år sedan var öppen för tanken att ha, inte bara enstaka lektioner, utan renodlat könsuppdelade klasser.⁴²

Jag är oroad över den här tendensen att förenkla komplicerade frågor. Politiker måste våga säga att det finns både för- och nackdelar med könsuppdelade idrottslektioner. Om de styrs av rädsla för kritik så blir deras politik onyanserad och populistisk. Skolinspektionen motiverade sitt beslut att godkänna den muslimska skolans konstruktion med könsuppdelade idrottslektioner, med att skolan hade ett aktivt värdegrundsarbete och arbetade för att motverka traditionella könsmonster.⁴³ Skolan uppgav själv att

flickorna annars skulle skolkat från idrottslektionerna.⁴⁴ Det har också kommit fram att det finns kommunala skolor som har könsuppdelad idrottsundervisning. Ingen har dock framfört krav på att alla kommunala skolor därför borde förbjudas. Vid kommunala Bjärehovsskolan i Bjärred motiverar man den könsuppdelade idrottsundervisningen med att både närvaron och betygsresultaten blir bättre.⁴⁵

Det är svårt att argumentera mot fördelarna med att flickor i högre utsträckning deltar på idrottslektionerna om de har könsuppdelad undervisning. Samtidigt är det givetvis problematiskt om de bakomliggande orsakerna är påtvingade och botten i en syn på flickor som sexualobjekt. Men är det inte så att även feministiska skäl till att vilja ha könsuppdelade lektioner egentligen har samma utgångspunkt? I en ideal skola skulle alla elever alltid behandlas med full respekt av alla. Men när verkligheten avviker från idealet, så måste ibland de inblandades bästa sättas före våra utopier. Det är samma princip som gör att skolan flyttar på en mobbare om den inte lyckas få mobbningen att upphöra, i stället för att bara hävda att det måste kunna fungera. Jag kan tyvärr inte se någon annan orsak till att det blev så oerhört starka reaktioner mot den muslimska skolan – så att man ropade på förbud mot religiösa skolor i stället för att diskutera sakfrågan – än religionsrädsla och främlingsfientlighet.

Om de människor som kommer hit ska kunna respektera och omfatta de värderingar som behövs för att samhället ska fungera, så behöver vi kunna skilja ut vad som är verkligt viktiga värderingar och vad som bara är våra egna kulturella besynnerligheter.

Det finns givetvis områden där de som kommer till Sverige måste ta till sig värderingar, om de inte redan omfattar dem. Det kan gälla kvinnoyn, barnaga, synen på individens frihet etcetera. Egentligen handlar det om värderingar som fastslås i de olika internationella konventionerna om mänskliga rättigheter.

Om vi tar kvinnoynen som exempel, så är den verkligen ett problem, och långt ifrån enbart bland muslimska invandrare, vilka är mest utsatta för kritik på området. Frågan är mycket aktuell även i andra invandrargrupper och för all del även i traditionellt svenska ungdomsmiljöer. Men eftersom vi här diskuterar religion och integration, så håller vi oss till den delen. Att bära slöja kan vara resultatet av ett självständigt val, men det kan också vara påtvingat, ett kollektivistiskt förtryck. Ett sådant förtryck är verkligen ett växande problem i det svenska samhället, med religiöst motiverade åsiktspoliser. Hur kommer man till rätta med det? Ja, inte genom att angripa kvinnorna och demonisera islam. Ett sådant beteende är inhumant och dessutom kontraproduktivt. Det kommer enbart att förstärka det man vill motverka. Men genom att ge ett positivt budskap, att var och en har rätten att bestämma över sitt eget liv, så bygger man upp en motståndskraft mot förtryck. Avgörande för hur det budskapet går fram, är dock förtroendet för den som levererar det. Det är här som kristna aktörers erfarenheter och insatser är så viktiga. Allt handlar om förtroende och en överlägsen sekularistisk hållning kommer inte att inge det förtroendet.

De kristna skolorna tar i dag emot många invandrarelever, med olika religionstillhörighet. Statistik från Skolverket, som Kristna Friskolerådet sammanställt, visar att de kristna skolorna har en högre andel elever med invandrarbakgrund än riksgenomsnittet (24,6 % vid de kristna skolorna, jämfört med 23,8 % för riket som helhet – statistiken gäller läsåret 2016/17). Vi ser en tendens över hela Västeuropa att muslimska familjer i allt högre grad efterfrågar kristna skolor, eftersom det i dessa skolor är accepterat att vara troende och skolorna dessutom har en inarbetad tradition av att bemöta familjer med samma respekt oavsett deras livsåskådning. Den danska tidningen JydskeVestkysten hade i slutet av februari 2017 en artikel⁴⁶ om muslimska elever på en kristen gymnasieskola (efterskole). Tidningens beskrivning av den lyckade integrationen är typisk och skulle lika väl ha kunnat gälla de kristna skolorna i Sverige.

En färsk forskningssammanställning av Jonas Qvarsebo och Fredrik Wenell visar också att det inte finns fog för farhågorna att de konfessionella skolorna skulle bidra till ett allt mer segregerat samhälle. De konstaterar: "En översikt av skolornas lärar- och elevsammansättning och befintlig forskning visar att

skolorna härbärgerar en mångfald av nationaliteter och religioner och utgör en arena där den religiösa identiteten kontextualiseras och förhandlas i relation till majoritetssamhället.”⁴⁷

Anders Henrikson, med lång erfarenhet som rektor på en kristen skola, berättar om en muslimsk pappa som sökte till den kristna friskolan för sina barn. På frågan om varför han ville att de skulle gå på en kristen skola, svarade han: ”I Sverige ses man som konstig om man tror på något större än en själv.”⁴⁸ Problemet för honom var inte att människor har en annan tro, utan att man inte blir respekterad för den tro man har. Anders Henrikson betonar hur viktigt det är med bemötandet av människor, inte minst dem som har en annan kulturbakgrund. Genom att intressera sig för människor, deras erfarenheter, åsikter och förväntningar, så skapas en förtroendefull relation. Det finns muslimska föräldrar som fortsätter att höra av sig till honom, många år efter att deras barn slutat på skolan.

På Råslätt i Jönköping, ett bostadsområde med ett 60-tal folkgrupper representerade, har en kristen församling, Råslätts församlingsgemenskap, drivit fritidsgården Underground sedan 2008. Under den tiden har man byggt upp ett förtroende i området, som gjort att man blivit en nyckelaktör i integrationsprocessen. När situationen på området blev kritisk sommaren 2015, med bilbränder och annan skadegörelse – läget var så allvarligt att väktare av säkerhetsskäl inte fick patrullera – så var det Underground som agerade genom att ta kontakt med idrottsklubben och sammankalla viktiga aktörer, som föräldrar, invandrarföreningar och religiösa organisationer. Inom ett dygn fick man stopp på oroligheterna. Den socialdemokratiska gruppledaren i riksdagens justitiekommitté, Helene Petersson, besökte Underground ett par månader senare för att sätta sig in i hur de gjorde för att stävja oroligheterna.⁴⁹

Vad är det som gjort att Underground fått detta förtroende i de olika invandrargrupperna? Peter Magnusson, föreståndare för Underground, säger⁵⁰ att *allt* handlar om moraliskt förtroende. På Underground har andelen flickor varit 40-50 % de senaste åren. Det är unika siffror. Vad är det som gör att invandrarföräldrar vågar släppa sina flickor till den verksamheten, när de inte gör det till annat? Och varför känner sig flickorna trygga i den här verksamheten, så de väljer att fortsätta gå dit? Peter berättar att de inbjuder föräldrar att komma med frågor och att de visar respekt för kulturbakgrund och för människors övertygelser. När föräldrarna känner att deras oro för döttrarna tas på allvar, så blir de mottagliga för argumentet att unga människor som hålls helt avskärmade från faror sannolikt själva kommer att uppsöka faran; att den som känner sig instängd kommer att försöka bryta sig ut. När föräldrarna dessutom hör från andra att det är nolltolerans mot kränkningar – inte bara som en målsättning, utan verklig nolltolerans – då känner de sig trygga. Underground har mängder av erfarenheter av unga tjejer som aldrig fått lov att övernatta med skola eller idrottsföreningar, men Undergrounds läger får de åka på. Även flickor från mycket konservativa muslimska familjer får tillåtelse av sina föräldrar att följa med.

Peter Magnusson säger att tydlighet i moraliska frågor är avgörande. När han föreläste på en skola sade personal lite urskuldande: ”Man ska ju inte ge pekpinna”. ”Det är ju just det man ska”, svarar Peter. Att ta tydlig moralisk ställning, gärna baserad i sin tro, inger respekt hos både ungdomarna och deras föräldrar.

I svensk integrationsdebatt framställs religion ofta som ett problem. För Peter Magnusson är erfarenheten den motsatta. Religionen är en tillgång i integrationsprocessen, om vi förstår den. Han säger till exempel att en religiös muslim håller med om att Koranen inte skiljer på moral för killar och tjejer. På det sättet kan man få en positiv ingång till ett samtal om könsroller. Om man känner till kulturen och inte kör på med allvetande svensk sekularism, så kan man hitta vägar till gemensam förståelse.

Kyrkorna och de kristna skolorna behöver ha en nyckelroll om vårt lands många nya invånare ska klara av mötet med det, i ett globalt perspektiv, ganska säregna svenska samhället.

-
- ³⁹ <http://www.aftonbladet.se/nyheter/samhalle/article23074946.ab>, publicerad 2016-06-27, hämtad 2017-06-05
- ⁴⁰ <http://www.dagen.se/inte-acceptabelt-att-lata-tron-paverka-1.748695>, publicerad 2016-07-05, hämtad 2017-06-05
- ⁴¹ <http://www.svd.se/svenska-varderingar>, publicerad 2016-07-05, hämtad 2017-06-05
- ⁴² <http://www.svt.se/nyheter/inrikes/skolministern-oppen-for-konsumpdelningar-det-bra-att-dela-upp-skolelever-efter-kon>, publicerad 2006-10-19, hämtad 2017-06-05
- ⁴³ <https://www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn--granskning/Nyheter1/beslut-om-konsumpdelad-undervisning-i-idrott-och-halsa/>, hämtad 2016-09-10
- ⁴⁴ <http://www.svt.se/nyheter/lokalt/stockholm/rektorn-efter-kritiken-vi-har-inte-gjort-nagot-fel>, publicerad 2016-08-29, hämtad 2017-06-05
- ⁴⁵ <http://www.sydsvenskan.se/2016-09-02/hogre-betyg-for-tjejer-med-konsumpdelad-idrott>, publicerad 2016-09-02, hämtad 2017-06-05
- ⁴⁶ <http://www.jv.dk/varde/Syriske-flygtninge-trives-paa-kristen-efterskole/artikel/2482142>, publicerad 2017-02-25, hämtad 2017-06-05
- ⁴⁷ <https://timbro.se/integration/konfessionella-friskolor-samhallsproblem-eller-mansklig-rattighet/>, publicerad 2018-04-26, hämtad 2018-09-28
- ⁴⁸ Intervju med Anders Henrikson, 2016-08-29
- ⁴⁹ <http://www.socialdemokraterna.se/Webben-for-alla/Partidistrikt/Jonkopingslan/Media/Nyheter/Helene-Petersson-besokte-prisad-verksamhet>, publicerad 2015-10-29, hämtad 2017-04-11
- ⁵⁰ Intervju med Peter Magnusson, 2016-07-20

7. Bärare av värdegrunden

Den svenska skolan är värderingsstyrd. De gemensamma styrdokumenterna slår fast grundläggande värden som ska ligga till grund för all verksamhet i skolan och som skolan ska gestalta och förmedla.

Värdegrundsbegreppet introducerades av dåvarande Läroplanskommittén (1991-93) för att beskriva de oförytterliga värden som skulle ligga till grund för skolans verksamhet. Kommittén definierade i sitt slutbetänkande (SOU 1992:94) dessa värden på följande sätt:

”Oförytterliga värden är de som i en given kulturkrets gäller under alla omständigheter. De utgör medborgarnas samfälliga moraliska fond som egentligen inte behöver motiveras med målrationella argument. Ingen kan med hänvisning till arbetslivets förändrade krav eller till nya rön om undervisningens inlärningsresultat hävda att nu har det ena eller andra oförytterliga värdet satts ur spel. Värden är i kraft oavsett om de i enskilda fall kan te sig opraktiska, oekonomiska eller onyttiga.”

Det slås fast att den svenska skolan vilar på värden som inte är förhandlingsbara och som inte behöver motiveras utifrån sin nytta eller funktion.

De svenska läroplanerna för de olika skolformerna inleds med de grundläggande värden som den svenska skolan vilar på. Så här formuleras det i grundskolans läroplan (Lgr 11):

”Skolväsendet vilar på demokratins grund. Skollagen (2010:800) slår fast att utbildningen inom skolväsendet syftar till att elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Var och en som verkar inom skolan ska också främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö.

Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med människor är de värden som skolan ska gestalta och förmedla. I överensstämmelse med den etik som förvaltats av kristen tradition och västerländsk humanism sker detta genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande. Undervisningen i skolan ska vara icke-konfessionell.

Skolans uppgift är att låta varje enskild elev finna sin unika egenart och därigenom kunna delta i samhällslivet genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet.”

Texten ger, förutom en beskrivning av vilka värden som alla svenska skolor är skyldiga att förmedla till sina elever, också en anvisning om att denna fostran sker i överensstämmelse med den etik som förvaltats av kristen tradition och västerländsk humanism. Den värdegrund som beskrivs i läroplanen är i mycket hög utsträckning ett arv av den kristna idétraditionen. Det är ingen överdrift att påstå att de kristna skolorna har denna värdegrund i sin själ.

Läroplanernas första mening slår fast att förskolan/skolväsendet vilar på demokratins grund. Ända sedan 1940-talet har det funnits en uttalad strävan i den svenska skolans styrdokument att fostra demokratiska människor. Problemet med demokratibegreppet är att det står för en princip som i stort sett alla anser sig stå bakom, men när människor ska konkretisera demokratins innehåll har de flesta påfallande svårt att ge en definition. Det tenderar att bli ett positivt laddat uttryck, men med ett diffust innehåll.

1997-2000 gjordes en parlamentarisk utredning, Demokratiutredningen. I dess slutbetänkande (SOU 2000:1) kopplades demokratibegreppet mycket tydligt till människovärdet:

”Vi väljer ... att lägga en moralisk grund för vårt demokratiska program. Som redan framgått betonar den moralen medborgarskapets ömsesidighet utifrån en alldeles speciell människosyn. Varje människa är lika mycket värd och hennes värdighet får inte kränkas”⁵¹.

Utredningen formulerade människans värde på följande sätt:

”Därför vill vi hävda att varje människa har

- *lika värde: varje människa har samma värde som alla andra,*
- *ett unikt värde: varje människa är oersättlig som person,*
- *ett egenvärde: ingen är någonsin enbart ett medel för något annat eller någon annan.”⁵²*

Det är inte svårt att se den starka kopplingen till kristen etik och människosyn, och underligt vore det väl annars, med den kristna idétradition som vårt land har. Om både stat och medborgare är förankrade i alla människors lika, och samtidigt unika, värde, så kommer vi ha ett harmoniskt och välfungerande samhälle. Diskrimineringslagar skulle vara överflödiga, eftersom varje medmänniska är värd att respektera. Vad skulle kunna vara viktigare i skolans uppdrag än att rota eleverna i en sådan människosyn?

Tyvärr tas läroplanens värdegrund inte alltid på riktigt allvar i svensk skola. De goda ambitionerna drunknar lätt i den flod av mål som finns i kursplanerna. Värdegrunden riskerar då att decimeras till några vackra honnorsord om en utopisk värld. Men i de kristna skolorna finns ett patos för dessa värden. Det är inte alltid man når ända fram i att gestalta och förmedla dessa värden, men man tar dem på stort allvar. Därför är de kristna skolorna på ett särskilt sätt bärare av värdegrunden för den svenska skolan och en behövlig utmaning mitt i skolsystemet.

Om man som exempel tar ett av värdena som radas upp i läroplanstexten, *solidaritet med människor*, så är alltså varje svensk skola skyldig att gestalta detta värde och förmedla det till sina elever. Hur sker det? Hur många svenska skolor har tänkt igenom hur eleverna ska få med sig detta, som är av vital vikt för att samhället ska fungera och inte slitas sönder av motsättningar? Inte minst den aktuella flyktingtillströmningen har aktualiserat detta.

Vårt samhälle är, i både globalt och historiskt perspektiv, extremt individualistiskt. Det finns givetvis positiva effekter av detta, men också många mycket negativa. Jag vill ha en skola som ser individen och ger den utrymme att utvecklas efter sina förutsättningar, men i ett ständigt relaterande till omgivningen; självständiga individer i ömsesidigt beroende av varandra.

Vi kan se på relationsperspektivet både utifrån mottagar- och givaraspekt. Vi växer och utvecklas efter de förutsättningar som vår omgivning ger oss. Det är hela tiden andra som får oss att bli bättre. Dels genom direkt stöd och handledning, men också genom att ge oss bekräftelse. Det här är den mottagande sidan av relationsperspektivet. Men dessutom gäller att min kunskap inte blir meningsfull förrän den kommer andra till del. Jag växer som mest genom vad jag får betyda för någon annan.

Om jag återvänder till läroplanens värdegrund och hur vi arbetar för att eleven ska utveckla solidaritet med människor, så har många av de kristna skolorna utvecklat samarbeten med vänskolor i utvecklingsländer. Jag har själv många års erfarenhet av elevresor till skolor i Etiopien. Det är omvälvande i sig för eleverna att möta fattigdom och lidande, men det är i mötet med människor som det största sker. Vi kan tycka synd om människor och arbeta för att hjälpa dem, men fränkopplat relationer så riskerar den solidariteten att ha ett von oben-perspektiv. Det var när de fick kontakt med folket i byarna som våra elever kunde se värdena i en kultur som skiljer sig från deras egen, och därigenom fick de ett nytt perspektiv på sina egna liv. Genom relationen uppstod det en ömsesidighet i kontakten, solidariteten med svaga och utsatta blev något mer än en biståndsinsats, det uppstod en samhörighet som gav bestående intryck och som påverkar hur eleverna ser på människor som är mindre lyckligt lottade än de själva.

Detta är att gestalta och förmedla grundläggande värden och de kristna skolorna karaktäriseras av sin förmåga att utveckla former för arbetet med värdegrunden. Återigen, de kristna skolorna har denna värdegrund i sin själ.

⁵¹ Statens offentliga utredningar: En uthållig demokrati! - Politik för folkstyrelse på 2000-talet (SOU 2000:1), sid 17

⁵² Statens offentliga utredningar: En uthållig demokrati! - Politik för folkstyrelse på 2000-talet (SOU 2000:1), sid 19

8. En tusenårig historia

(kapitlet bygger på boken "Kristen skola i Sverige under tusen år" av Torbjörn Aronsson, Areopagos förlag, Stockholm 2016)

Svensk skolhistoria är nästan uteslutande kopplad till kyrkan, kristet tänkande och kristen samhällssyn. Det går helt enkelt inte att förstå dagens svenska skola och dess innehåll bortkopplat från dess kristna ursprung.

Den första kända skolan på det som i dag är svensk mark grundades 1085. Tack vare en donation kunde augustiner munkar då grunda en skola i Lund. I takt med att kyrkan i Sverige organiserades växte det sedan fram skolor i allt fler städer under medeltiden. Under senmedeltiden fanns det skolor i nästan alla städer.

Vad undervisades då i dessa så kallade trivialsolor, uppdelade på katedralskolor och stadsskolor? I första klassen lärde man sig läsning, skrivning och räkning och de första grunderna i latin. I de följande klasserna fördjupades latinkunskaperna, vilket möjliggjorde kommunikationer över de olika språkgränserna i Europa. Det förekom också träning i att skriva brev på modersmålet, logik, enkla disputationsovningar och retoriska övningar. Förutom trivialsolor, så tog kloster emot barn och ungdomar för privat undervisning.

För att förstå kvaliteten i det här utbildningssystemet kan man ta 1500-talets stora svenska kulturpersonligheter Olaus och Laurentius Petri, samt Johannes och Olaus Magnus som exempel. Båda brödraparen kom från hantverkarhem i svenska småstäder, men tog sig vidare till europeiska universitet. Aronsson konstaterar att det medeltida skolväsendet erbjöd möjligheter till spektakulära klassresor i minst lika hög grad som dagens.

Reformationen kom att sätta fokus på vikten av att alla barn skulle få möjlighet att gå i skola. Läskunnigheten var mycket central, eftersom varje människa skulle ha möjlighet att själv läsa Bibeln. Luthers lära poängterade också att det etiska syftet med skola och utbildning helt enkelt var att förbereda barn och unga för tjänst gentemot medmänniskan. Olaus Petri uppmanade i sin "En liten postilla" (1530) prästerna att förmana alla föräldrar att låta barnen gå i skolan. Gustav Vasas reduktion av kyrkans tillgångar ledde dock till en kraftig försämring av utbildningens kvalitet och antalet elever minskade i stället. Biskoparna föreslog att ett nytt universitet skulle upprättas, eftersom Uppsala universitet inte längre fungerade, men fick inget gehör hos kungen. Först 1593 togs ett beslut att restaurera universitetet i Uppsala.

Den första skolordningen, det vill säga läroplanen, infördes av Laurentius Petri i kyrkoordningen 1571. Den byggde mycket på Tysklands stora utbildningsreformator Melanchtons tankar, men betonade mer anvisningar för hur elevernas moraliska fostran skulle ske och vikten av human behandling av eleverna.

Under 1600-talet kom en kraftig utveckling av skolväsendet. Nya universitet anlades, gymnasier inrättades i stiftsstäderna och sockenskolor på landsbygden, allt i nära koppling till kyrkan. Vid gymnasier var exempelvis biskopen ordförande och domprosten vice ordförande.

1641 kom Johan Amos Comenius, en av utbildningshistoriens giganter, till Sverige. Rikskanslern Axel Oxenstierna ville att Comenius skulle reformera det svenska skolväsendet. Aronsson skriver:

"Comenius förordade en skola för alla, och då menade han, till skillnad från många tidigare och senare filosofer och pedagoger, verkligen en skola för alla barn. Alla människor var skapade av Gud med ett förnuft och hade rätt att få tillgång till både kunskaper, moral och tro på Gud. Källorna till kunskap låg utanför människan och kunskap fick människan därför genom sina sinnen. Genom de konkreta upplevelserna kunde sedan mer abstrakta begrepp formas."

Comenius menade att människans viktigaste uppgift är att förbereda sig så väl som möjligt för det himmelska livet. Denna förberedelse tar sig uttryck i arbetet att göra världen så god som möjligt.

Skolan ska anpassas efter elevernas individuella förutsättningar, enligt Comenius. Han föreslog en stadiindelad skola där eleverna skulle läsa samma kurser. Det skulle börja med en moderskola i varje hem och sedan fortsätta med en folkskola i varje församling, köping och socken, och ett gymnasium i varje större stad och slutligen ett universitet i varje provins.

Undervisningen skulle utgå från vissa grundläggande begrepp och vara konkret. Comenius värld är mycket konkret, ligger utanför dörren och väntar på att upptäckas. Undervisningens innehåll och form skulle anpassas efter barnen och inte tvärtom. Bildningen skedde genom att eleverna själva lärde känna tingen och kunde utforska dem. Konkret undervisning och samtal som arbetsform blev därför två huvudprinciper i Comenius pedagogik. Läromedel för skolan kunde med fördel ges formen av dialog. Det är inte för inte som Comenius kallats den moderna pedagogikens fader.

Drottning Kristinas lärare, Johannes Matthæi, var mycket influerad av Comenius. Matthæi skrev en ny svensk skolstadga, som byggde på Comenius tankar. Comenius blev på så sätt den verkliga arkitekten för den svenska skolans organisering från 1649 och framåt.

Aronsson skriver vidare:

”Under 1700-talet fullbordades den alfabetiseringskampanj som kyrkan satte i gång med under 1600-talet. Dessutom blev skrivning och räkning undan för undan alltmer spridda kunskaper bland den svenska befolkningen. Kyrkan och sällskapet Pro Fide et Christianismo (För sanningen och den kristna tron) byggde tillsammans ut folkundervisningen genom inrättande av sockenskolor och så kallade kateketskolor för fattiga och genom nya läromedel. På pedagogikens område kom herrnhutarna med nya idéer, både internationellt och i Sverige. I Göteborg grundade herrnhutarna år 1786 den första skolan någonsin för flickor.

Skolundervisning var under 1700-talet kyrkans uppgift. Statliga insatser kom i fråga för städerna och lappmarken. Sockenskolorna startades oftast på prästers initiativ. De skulle förmedla läsförmåga, kristendomsundervisning, skrivning och räkning.”

Pro Fide et Christianismo var en ideell organisation, som gick in i uppgifter där inte staten eller kyrkan fullt ut tog ansvar. Samfundet var således en slags början till ett civilt samhälle i Sverige. Sällskapet grundade sockenbibliotek och skolor för fattiga och publicerade nya läromedel.

Pro Fide startade i slutet av 1700-talet fem så kallade kateketskolor i Stockholm, med sammanlagt ungefär 2000 elever. De kan sägas vara föregångare till våra dagars friskolor. De vände sig till barn och tjänstefolk som på grund av arbete inte kunde få undervisning i vanliga skolor. Undervisningen skedde på söndagseftermiddagar. Efter hand kom Pro Fide att utveckla sitt koncept till sockenskolor på landsbygden.

Aronsson: *”Målet var en skola i varje socken. I planen ingick en skolstadga som innehöll ett betydligt bredare kunskapsinnehåll än den traditionella kyrkliga undervisningen. Förutom undervisningen i kristendom, läsning, skrivning och räkning ingick också historia, geografi, samhällslära och fysisk fostran. I stadgan betonades för övrigt också att kroppsaga endast fick tillgripas i yttersta nödfall. Sockenskolan skulle lyda under kyrkoherden och gärna ha en pastorsadjunkt eller komminister som lärare.”*

En annan grupp som startade skolor var alltså herrnhutarna. Herrnhutismen var en kristen förnyelserörelse. Herrnhutarna var i sin pedagogiska syn påverkade av Comenius och betonade rätten att fritt söka kunskap, rätten till en god utbildning oavsett kön och socialgruppsstillhörighet, och vikten av att anpassa undervisningen till barnets utveckling. Herrnhutarna grundade 1786 den första flicksko-

lan i Sverige. Herrnhutarnas skolor hade en huvudman skild från staten och kyrkan och var därmed kristna friskolor.

I 1842 års folkskolestadga var banden till kyrkan fortsatt mycket starka. Kyrkoherden skulle vara ordförande i skolstyrelsen och Luthers lilla katekes (en sammanfattning av den kristna tron) var den viktigaste läroboken.

Under andra halvan av 1800-talet fick Sverige en allt större religionsfrihet. 1860 kom en religionsfrihetsreform som gjorde det möjligt att bilda fristående kristna församlingar. Samtidigt fanns det en rad bestämmelser i lagen som kraftigt begränsade utrymmet för dem som inte omfattade "den rena evangeliska läran". Som ett resultat av de stora väckelserörelserna tillkom många kristna friskolor under århundradets sista decennier. Inte minst baptisterna, som var den grupp som kanske mest skiljde sig från statskyrkosystemet, startade många skolor. Allra mest markant var detta i Medelpad, där det 1868 fanns baptistiska "vardagsskolor" på 27 orter. Drivkraften var att man ville ha en undervisning som inte var så lutherskt präglad, utan var i enlighet med den egna övertygelsen, men också för att man ville ha en kvalitativt bättre undervisning. I Härnösands stift var många av folkskolorna ännu ambulerande och av tveksam kvalitet.

Under den här perioden startade också några kristna friskolor som kom att få stor betydelse för Sveriges offentliga liv; Franska skolan, Fjellstedtska skolan och Beskowska skolan. Franska skolan i Stockholm grundades 1862 av en katolsk systerkongregation. Skolan har haft ett antal prinsessor och många kända kultur- och näringslivspersonligheter bland sina elever. Sedan 1978 drivs skolan av en stiftelse och är i dag en friskola med fransk profil. Fjellstedtska skolan i Uppsala startade också 1862. Skolan hade som ett av sina mål att främja prästutbildningen. Mängder av blivande präster och biskopar fick där sin grundläggande utbildning.

Beskowska skolan grundades 1867 av Gustaf Emanuel Beskow. Beskow var en central ledargestalt i den nyevangeliska väckelsen. Han verkade som präst (hovpredikant från 1879), pedagog och riksdagsman. Beskow var själv en lysande pedagog och han knöt dessutom flera mycket skickliga och originella pedagoger till skolan. Skolan utmärkte sig också genom sin öppenhet för nya idéer och var en pionjär inom samundervisning av flickor och pojkar.

Skolans höga kvalitet gjorde att den snabbt blev populär. Prinsarna (den blivande Gustav V och hans bröder), Hjalmar Branting, Verner von Heidenstam och Sven Hedin fanns bland skolans elever. Aronsson skriver:

"För den svenska politiska situationen under 1910- och 1920-talen fick detta direkta och konfliktutjämnande konsekvenser. När socialdemokraten Hjalmar Branting i slutet av första världskriget kallades till minister och efter krigets slut även till statsminister, var det av avgörande betydelse att kung Gustav V och Branting gått tillsammans i den kristna friskolan. De kände varandra och hade gemensamma referensramar även om deras politiska uppfattningar gick rakt isär. Den konservativa monarken, som avskedat en liberal statsminister 1914 (Karl Staaff) på grund av politiska motsättningar, lärde sig att leva med det faktum att han hade en socialistisk statsminister att samarbeta med. Där spelade deras gemensamma uppväxt utan tvekan en viktig roll."

Under 1900-talet kom den kristna prägel på den statliga skolan att minska undan för undan. Samtidigt tillkom många kristna friskolor. I Göteborg grundades ett gymnasium för blivande präster, liknande Fjellstedtska i Uppsala. Skolan heter numera L M Engströms gymnasium och är i dag en av Göteborgs populäraste gymnasieskolor, med mycket goda skolresultat och stora elevköer. Adventistsamfundet startade på 1930-talet ett utbildningscenter på godset Ekebyholm utanför Norrtälje, också det allttjämt en populär kristen friskola.

En centralgestalt inom Svenska Kyrkan under första halvan av 1900-talet var Manfred Björkquist. Han blev så småningom Stockholms stifts förste biskop. Björkquist var den förste som tog en högre

akademisk examen i pedagogik i Sverige. Han grundade Sigtunastiftelsen, som kom att driva både folkhögskola och gymnasium. Skolorna hade till en början en mycket tydlig kristen profil, samtidigt som de uppmuntrade eleverna att tänka självständigt. De samlade elever från hela landet, och från alla samhällsklasser och politiska inriktningar.

Aronsson skriver om läroverket/gymnasieskolan: *"Bland dess elever märks kung Carl XVI Gustaf, förre statsministern Olof Palme och förre SAF-direktören Curt Nicolin. Palme, från Östermalm, och Nicolin, frielev från Norrland, gick samtidigt på läroverket under 1930-talet. På 1970-talet kom de åter att mötas, nu som företrädare för arbetarrörelsen respektive arbetsgivarnas organisation, i en lång och hård duell om löntagarfondernas vara eller icke-vara. Sigtunastiftelsens Humanistiska Läroverk är en intressant parallell till Beskowska skolan under 1800-talet. I båda fallen lyckades dessa kristna friskolor genom sin pedagogiska inriktning intressera föräldrar från vitt skilda sociala grupper och forma elever som skulle bli centrala personligheter i svenskt samhällsliv."* Med tiden kom gymnasieskolan att få en alltmer socialt exklusiv elevsammansättning och har kommit att bli Sveriges mest prestigefyllda gymnasieskola. Den skola som finns i dag är en sammanslagning med den närbelägna Sigtunaskolan.

När morgonsamlingar och kristendomskunskap togs bort ur den svenska skolan uppstod ett förnyat intresse att starta kristna friskolor. Trots obefintlig ekonomisk täckning från stat och kommuner startade flera kristna skolor under 1970- och 80-talen. När friskolereformen kom i början av 90-talet tillkom fler kristna skolor. Drivkraften var dels att motverka avkristningen av den kommunala skolan, men också att få till stånd en bättre undervisningskvalitet. Som alltid, när staten haft svårt att garantera god kvalitet inom vård, omsorg och utbildning, så engagerar sig kristna individer och organisationer för att avhjälpa brister och hjälpa till att bygga ett bättre samhälle.

Sammanfattningsvis kan sägas att Sverige har en mycket stark kristen utbildningstradition. Det är kristen världsbild och människosyn som låg bakom att vi fick skolor i vårt land, att det ansågs viktigt att människor fick lära sig läsa, skriva och räkna, att studier av den värld vi lever i varit ett viktigt inslag i undervisningen, att eleven behöver mötas på sin egen nivå, och, inte minst, att *alla* har rätt till en god utbildning.

Idag har vi i stället fått en kristendomsfobi i svensk skola, där t.o.m. inslag av kristen karaktär i samband med besök i kyrkor blivit bannlysta. Jag menar att det är fullt möjligt att slå vakt om verklig pluralism och samtidigt bejaka svensk tradition, där den kristna kyrkan spelat en avgörande roll. Om vi inte synliggör och värdesätter vår egen tradition försvåras både integration och kulturell förståelse. Det borde vara självklart att det vid skolors besök i t.ex. kyrkor får förekomma religiösa uttryck som bön och välsignelse, om vi inte ska forma en generation religiösa analfabeter, med begränsade referensramar både till historien och omvärlden. Jag är övertygad om att det på varje skola finns tillräcklig kompetens för att sådana tillfällen kommer att utformas med respekt för varje elevs integritet och att eleverna också ges verktyg att förstå och analysera det de möter. Om inte staten kan ha det förtroendet för kompetensen hos svensk skolpersonal så är problemet svensk lärarkår, inte religiösa uttryck.

Utbildning som inte vilar på kristen grund är ett nytt inslag i vår kultur. Kristna skolor har varit samhällsbärare i Sverige under nästan tusen år. Det kommer de att vara också i framtiden.

9. Alla skolor är konfessionella

Det är inte bara kristna och muslimska skolor som är konfessionella, utan *alla* skolor är i grund och botten konfessionella. Det finns ingen icke-konfessionell skola! Det har aldrig någonsin, någonstans, funnits en skola som inte har någon sorts konfession i botten. Utbildning som inte utgår från någon sorts konfession eller ideologi, skulle befinna sig i ett moraliskt vakuum, där all kunskap blir meningslös. Den i Sverige just nu förhärskande tanken att en sekulär skola är neutral och att eleverna inte blir ensidigt påverkade i någon riktning är otroligt naiv.

Både Olof Palme och Ingvar Carlsson uttalade sig, under sin tid som utbildningsministrar, om skolan som ett redskap för ideologisk fostran. Uttryck som att skolan är en spjutspets mot framtiden och ett verktyg för formandet av den socialistiska människan användes flitigt. Socialdemokratin var då så dominerande i svensk politik, att det inte sågs som märkligt att det var just den socialistiska drömmen som skulle förverkligas genom skolan.

Så här har det alltid sett ut. Skolan har använts av makthavarna för att förverkliga deras samhällsvisioner. Ofta har det varit utifrån goda ambitioner; man har drömt om att skapa ett bättre samhälle. Men tyvärr verkar det som att maktpositionen nästan alltid används till att trycka ner andra idéer.

Den svenska läroplanen inleds med de grundläggande värden som alla skolor är skyldiga att förmedla till sina elever. Begreppet värdegrund infördes av den dåvarande Läroplanskommittén (1991-1993) i den svenska skolan. Man slog där fast att den svenska skolan vilar på värden som inte är förhandlingsbara och som inte behöver motiveras utifrån sin nytta eller funktion. Andra stycket i läroplanen inleds så här:

”Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med människor är de värden som skolan ska gestalta och förmedla. I överensstämmelse med den etik som förvaltats av kristen tradition och västerländsk humanism sker detta genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande. Undervisningen i skolan ska vara icke-konfessionell.”

I det här stycket fastslås ett antal konfessionella grundsatser för den svenska skolan. Det är moraliska värderingar som inte bygger på vetenskapliga fakta, utan på en övertygelse. All utbildning bygger på vissa värderingar, en värdegrund, men varje tid ser sin övertygelse som så självklar att man inte ser att det är just en övertygelse, en tro, en konfession. Att avsluta ett stycke som fastslår vilken konfession som svensk skola ska gestalta och förmedla, med en mening om att undervisningen ska vara icke-konfessionell, är synnerligen förvirrande. Tillspetsat kan man dessutom säga att själva hållningen att undervisningen ska vara icke-konfessionell, i sig är en konfessionell ståndpunkt, nämligen med en sekularistisk livsåskådning som konfession.

Jag påstår alltså att det inte existerar någon icke-konfessionell undervisning. Denna uppfattning får tydligt stöd från Europadomstolens praxis.

I målet *Kjeldsen, Busk Madsen och Pedersen mot Danmark*⁵³ klagade Europadomstolen att det för många skolämnen inte går att fastställa någon värdenetral undervisning, utan att filosofiska, religiösa och andra värdegrundade aspekter ingår i de flesta ämnen. Domstolen gjorde följande uttalande: ”I själva verket förefaller det vara mycket svårt i många skolämnen att inte ha, i större eller mindre utsträckning, någon filosofisk prägel eller inblandning. Det samma gäller religiös koppling, om man betänker förekomsten av religioner som utgör en mycket vid dogmatisk och moralisk enhet, och som har svar på varje fråga av filosofisk, universell eller moralisk art.”

Europadomstolens slutsats kan tyckas självklar, men många av dagens sekularister är övertygade om att sekularismen är neutral och en möjlig grund att bygga både samhälle och skola på. De är lyckligt (?) ovetande om hur konfessionell deras övertygelse är.

Dagens svenska skola är alltså inte mindre konfessionell än den lutherska folkskolan, med dess psalmverser och morgonböner. Skillnaden är att man i dag förnekar att det finns en konfessionell grund. Kittelmann Flensners avhandling, som jag tog upp i kapitlet om Sekularismens intolerans, ger ett talande exempel på hur dagens svenska skola är blind för att sekularismen är en livsåskådning bland andra. I en intervju påstår några gymnasieelever att om ett barn under 15 års ålder kommer i kontakt med religion, så sker en indoktrinering.⁵⁴ Kittelmann Flensner beskriver vidare hur gymnasieleverna inte alls reflekterade över att barnen i annat fall skulle komma att socialiseras med en annan livsåskådning, såsom sekularism eller ateism. Hon konstaterar att denna syn på religion, såsom innebärande en påverkan av annat slag än övrig påverkan, förekom även i de andra klassrum hon besökte.

Katrine Marçal beskriver i en krönika i Dagens Nyheter mycket träffsäkert den svenska aningslösa föreställningen om en neutral livsåskådning:

”Men den svenska kommunala skola som jag själv gick i för inte så länge sedan var ateistisk, socialdemokratisk och luthersk med hedniska inslag av naturdyrkan och vintersport. Och den var helt okej. Men jag skulle knappast beskriva den som ”neutral”.

Jag tror faktiskt att en av anledningarna till att det är så oerhört svårt för invandrare att integreras i Sverige är detta: Svenskhetens envisa insisterande på att den själv inte existerar. Som invandrare vet du att du inte betraktas som svensk, trots att du har bott här i årtal.

Men du kan inte säga varför.

Om någon hade förklarat för dig att den svenska statsreligionen var ”ateistisk, social-demokratisk och luthersk med hedniska inslag av naturdyrkan och vintersport”, ja då hade du kunnat förhålla dig till det. I stället är allt detta outtalat.”⁵⁵

På samma sätt är varje människas vardag fylld av konfessionella ställningstaganden. När politiker upprörs över könssegregation på en muslimsk skola, så gör de det utifrån en konfession som föreskriver, bland mycket annat, att kvinnor och män har samma värde, ska ges samma förutsättningar och inte ska separeras. Så varför reducera begreppet konfessionell till sådant som direkt kan kopplas till någon påtaglig religiös tradition, när alla människors vardag är fylld av konfessionella handlingar och trosföreställningar?

Den svenska skolan är uppenbarligen en underlig mix av sekularism och kristendom. Förenklat kan man säga att värdegrunden är kristen, men tillämpningen sekularistisk. När man ser på de konfessionella trossatserna i dagens läroplan så är det svårt att bortse från hur starkt kopplade de är till kristen tradition, vilket läroplanen ju också säger. Det paradoxala är att det i samhället finns ett mycket starkt stöd för dessa värderingar, samtidigt som religiösa övertygelser alltmer kommit att betraktas som något privat, som inte hör hemma i det offentliga rummet. Sekularismen tycks ha blivit den nya statsreligionen.

⁵³ Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna, Mål nr. 5095/71; 5920/72; 5926/72. Fritt översatt till svenska.

⁵⁴ Karin Kittelmann Flensner, Religious Education in Contemporary Pluralistic Sweden, University of Gothenburg, 2015, sid 116, https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/41110/1/gupea_2077_41110_1.pdf, hämtad 2017-06-05

⁵⁵ <https://www.dn.se/nyheter/varlden/katrine-marcal-de-fejkar-for-att-fa-plats-i-de-religiosa-friskolorna/>, publicerad i Dagens Nyheter 2018-03-24, hämtad 2018-09-28

10. En plats för upprättelse

De kristna friskolorna utträttar ett mycket viktigt arbete genom att ta hand om elever som misslyckats eller blivit utsatta under sin tidigare skolgång. Det finns tusentals personer som kan berätta om hur den kristna friskolan blev deras räddning, när de förlorat hoppet om sin framtid. En norsk professor har presenterat en undersökning som visar att drygt 21 % av eleverna vid kristna skolor i Norge valt skolan för att de har negativa erfarenheter från tidigare skolgång.⁵⁶ Det finns skäl att tro att andelen är minst lika hög i Sverige.

En elev kom till en svensk kristen skola efter att ha varit "hemmasittare" i tre månader. Hon hade upplevt sig utsatt på den kommunala skolan och efter att hon blivit fysiskt attackerad av skolkamrater så orkade hon inte mer gå till skolan alls. När föräldrarna tog kontakt med den kristna skolan berättade de att under de tre månader dottern varit frånvarande, så hade den kommunala skolan inte över huvud taget kontaktat hemmet angående frånvaron. Flickan ville själv inte börja på en kristen skola, men föräldrarna kände att de inte hade något val. De första månaderna präglades av arbete att få eleven att våga tro på sin egen förmåga. Mängder av frustration och tårar vällde fram. Efter ungefär ett halvår sa eleven till skolans rektor: "Tack för att du trodde på mig när jag inte gjorde det själv." Hon började sedan på gymnasiet och lyckades utmärkt i sina studier.

En annan elev som inte hade gått i skola över huvud taget på ett år, började på högstadiet på en kristen skola. Familjen såg sig inte alls som kristen, utan valde den kristna skolan eftersom de hört att man där utgick från elevens behov. Efter en tid på den kristna skolan hade eleven inte bara god närvaro, utan vågade till och med stå inför sin klass och hålla föredrag.

Många elever som mår dåligt söker sig till kristna skolor. Vid ett tillfälle uttryckte en psykolog från BUP (Barn- och Ungdomspsykiatri) sin förvåning över att en elev hade god skolnärvaro, utifrån elevens kaotiska situation. Elevens förklaring var: "Men jag mår ju bra i skolan."

Vi kan se på de kristna skolorna att många barn som riskerar att inte bli sedda, som upplevt sig udda och utanför på sina tidigare skolor, plötsligt känner att de duger, att de kommer att klara sig, att det finns människor som tror på dem och deras möjligheter.

I ett TV-inslag berättade en elev på en kristen skola i Malmö, att han och hans familj var ateister. De kom från Mellanöstern och hade, på grundval av negativa erfarenheter, tagit avstånd från all religion. Pojken hade börjat i en kommunal förortsskola, men eftersom han på grund av sin ateistiska övertygelse upplevde sig så utsatt, hade familjen i stället sökt till den kristna skolan. Han berättade glatt för TV-reportern om hur bra han trivdes på den kristna skolan. Där hade han både kristna och muslimska kamrater, och de diskuterade gärna religion, men alltid med respekt för varandras olikheter. Det kan låta som en paradox; att en ateist upplever sig mer respekterad på en kristen skola än på en kommunal.

En elev hade gått i kommunal särskola, när kommunen blev kritiserad av Skolinspektionen för att alltför lättvindigt ha placerat elever i särskolan. Eleven var en av dem som kommunen då bestämde skulle gå i vanlig grundskola. Eftersom kommunen inte ansåg att de själva hade någon verksamhet som skulle passa för eleven (!) så föreslog de en kristen skola, med lugn miljö och små elevgrupper. Friskolan tog emot eleven, utan att få ett öre extra från kommunen, utöver vanlig skolpeng. Kommunens regelverk sa nämligen att extra bidrag inte utgick till pedagogiska insatser, och det var det ju i högsta grad frågan om, när en elev som följt särskolans kursplan plötsligt skulle klara av grundskolans kursplan. Även den här eleven fick en bra skolgång, tack vare enorma insatser av den kristna skolan. Det här speglar en tendens som många kristna skolor känner igen; kommunerna rekommenderar elever med stora inlärningsmässiga och sociala behov att söka sig till kristna skolor. Förhoppningsvis beror det mer på att kommunerna vet att de kristna skolorna är bra på att ta hand om dessa elever, än på att kommunerna sparar pengar på det.

En grupp elever som ofta kommer i kläm i svensk skola är de särbegåvade, det vill säga elever som har speciell begåvning inom vissa områden. Bo Nyberg, ordförande för Kristna Friskolerådet och rektor vid Källskolan i Kungsängen, betonar att föräldrar till särbegåvade elever, eller särskilt begåvade elever, som man också kallar dem, om de vill och kan, måste få ett stort inflytande över sina barns undervisningsupplägg. Föräldrarnas erfarenheter av hur barnen fungerar måste tas till vara för att deras skolgång ska bli meningsfull. Samtidigt måste skolledningen vaka över att det inflytandet inte missbrukas. Ett nära samarbete mellan skola och hem är nyckeln till framgång. Detta gäller givetvis för alla barn, men alldeles särskilt för de särbegåvade. Källskolan har mycket goda erfarenheter av att arbeta med särbegåvade barn; barn som ofta har tråkiga erfarenheter med sig från tidigare förskolor och skolor. Enligt dessa föräldrar säger de flesta andra skolor nej till tidigare skolstart, troligen pga. av osäkerhet runt hanteringen av vad det innebär att konkret jobba med särbegåvning.

En särbegåvad elev kom till en kristen skola efter att ha varit så kallade hemmasittare i flera år. Efter samråd med socialtjänsten började man med att eleven kom till skolan en lektion i veckan. Eleven fick uppgifter med sig i engelska att arbeta med på egen hand och kom tillbaka och redovisade detta. Så småningom utökades den enskilda undervisningen till några timmar i veckan. När pedagogen tyckte att det hela gick så bra att det väl var lika bra att eleven kom varje dag, så svarade eleven ja direkt. Snart kunde eleven börja slussas in i klassundervisning och få ordning på betygen i samtliga ämnen. När eleven något år efter avslutad skolgång återvände till skolan för att berätta hur det gått, hade beslutet att utbilda sig till lärare vuxit fram, ”för att kunna hjälpa andra med samma problem som jag hade”.

En annan elev började i en kristen skola för ung för förskoleklassen, men ”för gammal” för den tidigare förskolan, där inga adekvata intellektuella utmaningar gavs. Föräldrarna frågade rektor om det gick att få en designad skolplan som var i harmoni med deras barns behov, intellektuellt och socialt. Man uttryckte sin oro för att dessa sidor var svåra att matcha. Resultatet blev att eleven hittade sin sociala kontext med sina jämnåriga, det vill säga elever som var ett år äldre, och sin intellektuella med elever som var flera år äldre.

Dessa exempel är några få av otaliga solskenshistorier från de kristna skolorna runt om i landet. Vi påstår inte att de kristna skolorna lyckas med alla elever, men för väldigt många elever blir de kristna skolorna en räddning.

Jag avslutar med några ord från Kristna Friskolerådets ordförande, Bo Nyberg:

”På de kristna skolorna, där man finner nya och kreativa sätt att förverkliga värdegrunden utifrån läroplanens anvisning att tänka i termer av ”kristen tradition och västerländsk humanism”, är det en tröst att Bibeln lyfter svaghet som själva grunden för styrka. Genom att konsekvent vägra stigmatisera svaghet, behöver därför inte ett misslyckande vara slutet utan snarare oftast början till något nytt och spännande – både bland personal och elever. Det klimatet underlättar för lärandet för alla parter, lärare och elever; elever med skolsvårigheter, elever som får det svårt för att de är för smarta för den vanliga skolramen, och naturligtvis även alla andra elever, med sina olika behov och begåvningar.

De kristna skolorna ser själva relaterandet och relationer som basen för allt lärande. Liksom Gud i sig själv är en gemenskap så blir det också orimligt för Hans avbilder, människorna, att fungera alienerade och isolerade. Lärandet måste vara mångsidigt och gemenskapsinriktat. I den miljön finns det växtkraft för många olika typer av elever och det gör att en kristen skola per definition är öppen för alla.”

⁵⁶ <http://www.dagen.no/Nyheter/unders%C3%B8kelse/Mobbeofre-velger-kristne-friskoler-400700>, publicerad 2016-10-23, hämtad 2017-06-05